

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 10

8. AASTAKÄIK. — OKTOOBER 1926

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 10

Oktoober 1926.

8. aastakäik.

SISU: Märkusi ajaloo õpetamise kohta õpetajateseminarides — *P. Truusmann*. Ajalugu ja „katapult“ — *Dioogenes*. Mida peaksime sõjast õpetama — *G. F. Bridge*. *M. A. Zürichi* koolioludest — *A. Weiderman*. Kirjanduse arvustusi: August Raud. Kirjanduslooline lugemik IV — *R. Reimann*. Puudusi õpetajate valimisel — *A. T-i*. Välismaalt. Organisatsioonide teated. Kroonika. Ametlikke teadaanded ja määrusi.

Märkusi ajaloo õpetamise kohta õpetajateseminarides.

P. Truusmann.

Kolm kooli peatüüpi, nimelt alg-, kesk- ja kõrgem kool on juba ajalooliselt välja arenenud ning nende ülesanded ja tegevusepiirid on enam-vähem selged; seminarid kuuluvad aga võrdlemisi uute koolitüüpide hulka, nagu seda on ka kutsekoolid käsitöö alal, ja neil on ka omad erilised ja äärmiselt tähtsad ülesanded — õpetajate ettevalmistamine algkoolide jaoks.

Sellest järgneb loomulikult, et seminari kavades ettenähtud õppeainete käsitletu peab tuntavalt erinevama samasugusest, näit., keskkoolides, millele seminarid oma kava ulatuse poolest on enam-vähem sarnased. Kuna keskkooli võiks hinnata peajasjalikult kõrgema hariduse vastu ettevalmistava asutisena (on ju keskkoolid orgaaniliselt välja kasvanud ülikoolist veel keskajal), siis on seminaride peaülesandeks valmistada ette inimesi, kelle erikutseks oleks teadmiste edasiandmine teistele, s. o. algkooli õpilastele, ning viimaste kasvatamine.

Sellest seisukohast välja minnes, tekib tähtis küsimus: mis peab olema raskuskeskpunktiks seminari kasvandiku tutvumisel selle ehk teise ainega?

Peaaegu igal teaduse distsipliinil on leida kaks osa: faktiline ehk materiaalne ning meetodiline. Igal teadusel on oma, kindlasti piiratud materjal; see materjal võib olla ka mitmel teadusel enam-vähem ühesugune, kuid peavahe seisab selle materjali käsitlemisviisis, selles seisukohas, millest vaatlleb see ehk teine teadus teda huvitavaid fakte. Laiemas mõttes on, näit., humanitaarainete materjaliks inimene ja tema tegevus, aga meie ei tunne üht humanitaarteadust, vaid selle asemel leiame rea teadusi, mis, sarnanedes üksteisele materjali poolest, lähevad lahku oma käsitlemisviisi, seisukohade suhtes, — nagu, psühholoogia, sotsioloogia, etnograafia, ajalugu jne.

Kui nüüd küsiksime, mis tähendab tunda seda ehk teist ainet, siis peaksime vastama, et see tundmine ei seisa mitte nii palju materiaalse osa teadmises, vaid just selle teadmises, mis üht teadust teisest eristab, s. o. tema käsitlemisviisi, meetodi teadmises. Ainult meetodi tundmine annab võimaluse orienteeruda faktide ilmas, vaadelda neid sellest ehk teisest küljest, süstematiseerida, ühe sõnaga, opereerida

nendega tarviduse järele. Eriti tähtis on sarnane meetodi tundmine inimesele, kes tahab uusi teadmisi teistele edasi anda. Siinjuures tuletan arusaamatuste ärahoidmiseks meele, et jutt ei ole mitte selle ehk teise õppeaine meetodikast (õpetamisviisist), vaid välisilma faktide uurimisviisist.

Kõigepealt on iga teaduse faktiline osa väga muutlik ja kirju. Iga päev toob uusi fakte juure, muudab vanu jne. See faktide kogu kasvamine ei tähendaks iseenesest midagi, ei tooks meile mingisugust kasu, ei rikastaks meie intellekti, vaid ümberpöörduvalt, aina koormaks teda, kui meie ei oskaks vaadelda ning saavutada sellest vaatlusest kultuurilisi väärtusi. Enda igapäevases elus on iga inimene sunnitud kokku puutama lõpmata mitmekesiste faktide, sündmuste kombinatsioonidega: ta oleks täitsa abitu, ta eksiks nende metsa ära, kui temal ei oleks kindlat orienteerumisabinõu nende jaoks. Neid orienteerumisabinõusid annab haridus, kool, ning peavahe haritud ja harimata inimese vahel seisab just oskuses igat fakti, nähtust õieti hinnata ja teda kasutada.

Teiseks, ühegi inimese mälu ei jõua hoida eneses kinni kõike, mis ilmas sünnib ja on sündinud. Selleks on ka kõiksugused käsiraamatud, entsüklopeedia- sõnaraamatud j. t., kust tarbekorral võib vastavaid andmeid kergesti leida ja meele tuletada.

Eriti on see asjaolu maksev just ajaloo kohta. Kuna teiste teaduste materjali kasvamise kohta ei ole võimalust midagi ette öelda: kas kasvab tema ruttu või aeglaselt, kas on oodata selles materjalis tähtsamaid muudatusi, jne., siis võib ajaloo kohta näha juba a priori ette, et iga aastaga, koguni iga päevaga, suureneb tema materjal, ning mida keerulisemaks lähevad rahvusvahelised suhted, seda kiiremini kasvab materjali kogu. Võib öelda, et aastate arv kasvab aritmeetilises progressioonis, ajaloo materjal aga vastavalt — geomeetrilises.

Järjekult, ei tarvitse olla prohvet, et kuulutada selle päeva tulekut, mil peab põhjalikult muudatama ajaloo õpetamine. Jäägu faktide kogumine ja nende meelespidamine eriteadlaste asjaks; kool

ei või võtta seda oma ülesannete hulka, sest siis tuleks ohverdada ajaloole teised ained, kõrvaldades neid kavast, mis on aga võimata ja lubamatu.

Juba nüüdki, keskkooli ja seminaride ajaloo kavade lehitsemisel, tekib aimdus, et suurem osa nendes esinevast materjalist jääb paberile, mitte aga õpilaste pähe. Kui tuletame veel meele, et peale ajaloo on kavas ka teised ained ja ka kaunis tüsed materjaliga, siis muutub see aimdus kindlaks veendumuseks. Sel puhul tuleb meele Humbold'i ütetus, et kui teda sunnitsaks veel kord sooritama küpsus-eksam, siis kukuks ta hiilgavalt läbi, vaatamata hoolsale ettevalmistusele.

Viimasel ajal on mitmel puhul avaldatud mõtteid kavade lühendamise kohta üldse, ning eriti ajaloo kavade kohta. Kuid ajaloo, minu arvates, ei pea mõtlema kava lühendamisele, vaid tema põhjalikule ümbertöötamisele.

Kui meie, õpetajad, püüdes vägisi teostada kava nõudmist, seame eesmärgiks kava aineise külje õpilaste pähemahutamise, siis vaevalt toob palju kergendust kava rheaaniline kärpimine. Kuigi meie heidame ajaloo sootuks kooli kavast välja, siis kergendame sellega õpilase koormat paremal juhtumisel 10%-di võrra (seminari kavas on, kui ma ei eksin, umbes 15 ainet!). Mis puutub aga eritiseseminaride ajalookavasse, siis ei või siin juttu olla ajaloo väljaheitmisest juba tema suure kasvatusliku väärtuse pärast.

Ajaloo tundmine on haritud inimesele ja kodanikule (aga nüüdsel ajal on iga inimene ühtlasi kodanik ja jääb sarnaseks ka tulevikus) tarvis selleks, et tugesed minevikule, orienteeruda oleviku sündmustes. Sellest vaatekohast peaks sündima ka vastavate kavade, või õigem, õpetamisviiside põhjalik ümbertöötamine.

Ajalooliste sündmuste täpne teadmine ei lase veel järeldada ajaloo tundmist. Aga just seda sündmuste, faktide tundmist aetakse kõigest jõust (ja ka üle jõu) taga meie (ka väljamaa, eriti Saksamaa) koolides. Sellest tuleb loobuda kindlasti, võttes ajaloolisi sündmusi mitte eesmärgiks, vaid abinõuks. Nagu ainus sündmus inimese elus võib

olla õpetuseks terveks eluajaks, nii ka üheaainsagi ajaloolise sündmuse tabav ettekandmine õpilastele võib anda korraga neile täie ajaloolise arusaamise. See on muidugi liialdus ja võimalik ainult erakorsetel juhtumisel. Iga asjaga ümberkäimine, iga oskuse omandamine nõuab ikkagi kõigepealt harjutust. Samuti seisab asi ka ajaloolise mõtlemisviisi väljaarendamisega, eriti tulevase õpetaja juures. Oleviku sündmusi enese jaoks hinnata ja seletada on iseasi, teine aga — anda seda oskust teistele edasi. Mõistagi, et viimasel juhtumisel on vajalik eriti põhjalik ja sügav ajaloo, kui teaduse, vaimu ja meetodi tundmine. Siin juba ilma harjutusest läbi ei saa.

Siin ei ole koht seks, et rääkida pikemalt selle tulevase ümbertöötamise üksikasjust, ka ei pea ma ennast selleks täiel määral kompetentseks. Minu eesmärgiks on ses kirjutises küsimust õudu-mööda valgustada ja tuua esile siklikest kogemustest ja tähelepanekuist,

võrsunud põhimõte, et selguks vaie-lustes ja arvustustes tema elujõusus ja vastuvõetavus. See põhimõte on ülalpool juba enam-vähem selgunud. Lisan veel juure, et niisugune ajaloo õpetamine, kus õpilased mõistaksid fakte mitte ainult meeles pidada, vaid käsitleda neid vabalt kultuur-ajaloolisest seisukohast, seab ka õpetajaile palju kõrgemad nõudmised. Üldiselt võttes võis seni ajalugu õpetada igatüki, kellel aga antud hea mälu faktide meelepidamiseks. „Ta mäletab kõikide sündmuste aastaidki, alates vanast ajast — järjekult ta tunneb ajalugu“ — nii umbes kaaluti ajaloo õpetaja võimisi. Kuid aeg toob sesse kaalumisviisi parandust: pole tarvis hoida sündmusi meeles, neid leiame tarbekorral vastaivate raamatuid kõigi üksikasjadega, on aga tarvis mõista neid tarvitada, luua neist katkestamata ja ühe ideega kokkusulatatud ahelik, võttes seda, mis tõesti tähtis, käesolevast vaatekohast, ning jättes kõrvale alaväärtusliku.

Ajalugu ja „katapult“.

Dioogenes.

Igal uuel mõttel ja algatusel on omadus tema elluviimise, teostamise juures sagedasti karikatuursuseni areneda, eriti siis, kui temast suure innu ja rutuga kinni haaratakse ja teda seetõttu puudulikult seeditakse.

Meie kool on praegu veel loomise-ajajärgus, seepärast on ka loomulik, et tema pinnal on võistlemas ja käärimas palju uusi, peasjalikult võõrsilt toodud ideesid. Praeguseaja eesti kool tundub katsealusena, laboratooriumina, kus käsi-käes tõsise otsimise ja uurimisega käib ka pealiskaudne võõraste mõtete jäljendamine: käiakse korraks kusagil väljamaal, või lehitsetakse läbi mõni võõrkeelne (harilikult saksa) broshüür, ahmitakse sealt kiirkäigul peatäis „uudiseid“, ja mõtlemata, kas uued uudised vastavad meie oludele, meie kultuurilisele tasapinnale, püütakse vägisi istutada neid meie koolipinnale. Tagajärjek on kidurad, moonutatud taimekesed,

mille virulentsus¹⁾ väga üürrike, arenemine liiga ühekülgne. Uute ideede võõrsilt laenamisega ja nende kodupinnal istutamisega peaks olema äärmiselt ettevaatlik ja pidama meeles, et koolil on tegemist elusate hingedega, kes on äärmiselt õrnad, vastuvõtlikud ja kergesti-murduvad. Peetagu silmas, et see, mis on vastuvõetav ja läbiviidav vanades kultuuri-keskkohtades, nagu seda on Berliin või Viin — et see meie oludes tihti on kõlbmatu, või vähemalt enneaegne. See selgub niipea, kui seame kõrvu mõne meie provintsi-linna või maa koolilapsi samasugustega Lääne-Euroopa koolidest. Siin on vaks vahet, ja just see „vaks“ peaks olema meie koolide reformaatoreil alati silmade ees. Muidu võivad uuenduste rutulised katsed minna meile liiga kalliks.

Sellega pole sugugi mõeldud, et väljaspoolt ei maksa võtta midagi: kul-

¹⁾ Elujõud.

turne elu seisabki just vaimliste väärtuste vahetuses ja laenamises, kuid iga idee, jäädes oma algpõhjas, tuumas muutmatuks, nõuab oma teostamisel teatavat ümbertöötamist olude kohaselt; see aga pole nii lihtne ja kerge, kui ta näib kõrvalt vaadates.

Võtame näiteks populaarseks saanud „töökooli“ printsiibi. Minu arvates, paistab siin selgesti, kui kitsas ja ühekülgne on vahest sellest printsiibist arusaamine. Ma ei eksi palju, kui ütlen, et suurem enamus kaldub temast arusaamisele, kui „käsitöö“-koolist. Seks paar näidet.

Ühe õpetajateseminari lõpetaja kirjutab oma lõpp-kontroll-töös umbes järgmist (täpselt tema väljendust ma ei mäleta, kuid mõte jäi minule selgesti meele. ²⁾ „Arendades ja harjutades käsi ja teisi meie keha organeid,“ arendame ühes sellega ka mõtlemisvõimet“. Väga kerge ja soodus retsept targaks saamiseks! Muidugi ei kirjutanud õpilane omast peast, vaid kordas seda, mis ta kuulnud vastavatel tundidel. Ja töö tunnistati vastava komisjoni poolt rahuldavaks!

Mul on olnud tihti juhus kuulda mõnelt töökooli poolehoidjalt (sellest räägiti koguni vist ühel ajalooõpetajate kongressil), et ajaloo õpetamine peab tingimata olema seotud selles aines ettetulevate esemete valmistamisega, rekonstrueerimisega õpilaste poolt. Näiteks, on jutt rooma ajaloo, roomlaste sõjaväest, siis tuleks õpilasi lasta valmistada (tunni ajal) roomlaste sõjaabinõusid, kindluseid, katapulte j. n. e. On jutt lossidest või maalinnadest — valmistatagu õpilased nende mudelid j. n. e.

Selles mudelite valmistamises väljenduvatki töökooli printsiip. Siin ei ole koht rääkida pikemalt ja vaielda töökooli printsiipidest. Küllalt oleks ainult tuletada meele, et töökooli ideaaliks on inimese kõigi võimete arendamine, mida nõuab käesolev aeg ja elu. Ka lihtsa otstarbekohasuse seisukohalt muudab sellane kätetöö ajalootundidel need tunnid lihtsalt käsitöötundideks tagajärgede mõttes. Kui ajalootundidel tahe-

takse saavutada täpne kujutelm kõiki-dest ettetulevatest objektidest, nagu sõjariistadest, riideist j. n. e., siis tõepoolest kaob mets puude taha. Kas on siis ajalooliselt nii tähtsad kõik need materiaalsed peensused. Vaevalt. Tähtis on üldine, ajalooline, psüühiline, ekonoomiline, kultuurne protsess, tema kõik üldjoontes, sündmuste põhjused ja tagajärjed, tähtis on selle ehk teise rahva, klassi, valitsuse osavõtt ja tähtsus kultuuri arenemiskäigust, mitte aga tolleaegsed püksid või sõjariistad. Tähtis on sõda, see fakt ühenduses teiste sündmustega, mitte aga tema tehnilised, materiaalsed abinõud. Kui perslased kreeklaste vastu sõides oleksid olnud relvastatud ambude ja odade asemel aeroplaanide, tankide ja 15 toll. suur-
tükkidega — kas muudaks see asjaolu kahe kultuuri võitluse tähtsust — Mitte sugugi. Tagasi pöördudes nüüd mudelite valmistamise otstarbekohasuse juure, katsume enestele kujutada ette õpilase elamusi mõne, näit., katapultil valmistamise juures. On selge, et niipea, kui õpilane asub selle töö kallale, kergivad tema teadvuses esiplaanile puhtehnilise iseloomuga küsimused ja kaalumised, välja tõrjudes kõiki teisi mõtteid: kuhu paigutada see ehk teine pulgakene, kuidas ja kuhu kinnitada mõni nõõriots, kas el oleks parem naela asemel tarvitada kruvi või liimi j. n. e. Ühe sõnaga — õpilasest ajaloo-uurijast saab tislernermeister, ehitaja. Ja kui see katapult saab ükskord valmis, siis ikkagi ei jää õpilase pähe mingisugust üldist kujutelm roomlaste sõjaväest, tema vahusest, osavusest, isamaalsusest — katapult matab enese alla kõik need mõisted. Siis veel paar praktilist küsimust: kust võtavad õpilane ja õpetaja aega sarnaseks ajaloo läbivõtmiseks? Kuidas tegutseda siis, kui asi jõuab uuema aja keeruliste tankide ja kuulipildujateni? Vastatakse, arvatavasti, et õpilane võib näha neid riistu. Selle peale vastan mina: ka roomlaste sõjariistu ta võib näha. Selleks on olemas muuseumid ja pildid. Ma ei eita, et õpilasel peab olema teatav kujutelm ajalooliste esemete kohta; kuid seda võime saavutada kergesti ja määratuma aja ja vaeva raiskamiseta ülalnimetatud asutiste ja

²⁾ Tarbekorral võib nimetada seminari, õpilase nime ja aasta.

abinõude kaudu, ning seeläbi kokkuhoitud energia koondame selle käsitlemiseks, mis tõesti on ajaloo tuumaks ja sisuks. Aga sellane täpse ja üksikasjalise ajalooliste objektide rekonstrueerimise jätame arheoloogide ja etnograafide hooleks.

Ülaltoodu illustreerimiseks peatun veel mõne kurioosumi juures, mis jäänud mulle meele, kui väga iseloomustavad raamatuist loetud ja puudulikult seeditud mõtte teostamiskatsete suhtes.

Ajalootund IV algkooli klassis; tunni sisuks: egiptlaste kumbed, nende usk ja teadus. Tunni alguses läheb jutt lahti püramiididest, kui vaaraode matusepaikadest. Ja nüüd algab püramiidi mõiste selgitamine. Esiteks näidatakse lastele vastav pilt. Pilt on selge ja annab püramiidist täieliku kujutelmale. Aga sellest on vähe. Lapsi kästakse joonistada püramiid oma kaustikusse. Siis kutsutakse paar-kolm õpilast tahvli juure, et nad joonistaksid seal ise püramiidi. Siis joonistab õpetaja püramiidi läbilõike ja lapsed peavad tegema sedasama omis kaustikus. Siis joonistatakse kõrvu kohaliku kiriku torn ja püramiid, et näidata viimase kõrgust, kuna pildil on see isegi selgesti näha: seal seisavad püramiidi kõrval inimesed ja mõned harielikud ehitused. Paljude laste nägudele ilmub igavus; mõned haigutavad, teised joonistavad kaustikusse kõike, mitte aga püramiidi. Esialgne huvi on kustunud — püramiidi mäletsemine on peletanud selle kõrvale. Lõppeks heliseb kell, ja tund ongi läbi. Ja mis on tema tagajärjeks: püramiidi mõiste selgitamiseks kulus ära terve tund, aga egiptlaste elu, usk, teadus — noh, need jäävad arvatavasti järgmisteks tundideks. Kui sel-lane tund oleks leidnud aset kusagil idiootide varjupaigas, kus õpetaja on sunnitud laskuma õpilaste piiratud võimete tasapinnani, või oleks tegemist mõne keerulise esemega — siis vast oleks see tund olnud vastuvõetav; aga seletada püramiidi kuju normaalsele 12—13 a. lapsele terve tunni jooksul

— on lubamatu ajaraiskamine ja laste kannatuse katsumine. Pealegi on õpetaja omis seletusis laskunud koguni alla- poole klassi arenemistasapinnast, mis pädagoogiliselt täitsa lubamatu: sarnane õpetamine ei arenda, vaid nürrib lapse mõistust. Ja, aga vaadake, näilikkuse printsiipt nõuab, et iga asi, iga objekt võetagu vastu ja süvendatagu teadvusesse võimalikult kõikide vastuvõtmise organite kaudu. Kuid õnnetuseks, see Komeeniuse nõue on maksev peaaeglikult emadele, s. o. 3—6 aast. laste jaoks. Teisest küljest, kas on ajalooliselt nii tähtis täpne püramiidi peensuste tundmine? Nagu öeldud ülalpool, on ajaloo õpetamise juures tähti; tutvustada õpilasi ajaloo vaimuga, selle teaduse meetodiga, et õpilased suudaksid minevikule tuges ka oleviku sündmusi ajalooliselt käsitada ja hinnata. Faktid, esemed, aastaarvud on ajaloo materjaliks; esiplaanil peavad seisma ikkagi ajaloolise uurimise võtmed ja järeldused. Ainult sellasel õpetamisel on arendav ja kasvatuslik tähtsus, ainult sel tingimusel areneb õpilase mõtlemisvõime, laieneb tema silmaring; vastasel korral muutub ajalugu mälu gümnaastikaks.

Töökool nõuab õpilase kõikide võimete arendamist, vastavalt aja ja elu nõuetele, meil aga kaldutakse tema all mõistma ainult välisorganite gümnaastikat, jättes hoopis kõrvale puhtintellektuaalsed võimed. Miks on, näit., märgata iga aastaga kasvavat õpilaste nõrkust matemaatikas (vähemalt, seda toonitavad paljud matemaat. õpetajad). Just sellepärast, et „töökooli ja näilikkuse“ nimel pannakse vähe rõhku abstraktsele mõtlemisele, ei arendata suguigi üldistamisvõimet, ning see teeb matemaatiliste mõistetega opereerimise äärmiselt raskeks. Samasugust üldistamisvõime nõrkust on märgata psühholoogia ja loogika alal: välisilm, tema uurimine ja vaatlemine matab enda alla siseilma, intellekti protsessid. Aga meieaegne elu nõuab kõige pealt teravat, teguvõimsat intellekti.

Mida peaksime sõjast õpetama?*)

G. F. Bridge, M. A.

Vastus, mille annavad paljud ajaloo-õpetajad sellele küsimusele, on: mitte midagi peale tõsiasjade. Leidub palju õpetajaid, kes arvavad, et neil pole mingit tegemist eetiliste küsimustega.

Kuid, kuigi mehed ning naised — vähemalt õpetajad — võivad uurida ajalugu puhta mõistuse külmas valguses, pidades lugu ainult erapooletust tõest, on siiski kindel, et lapsed seda ei suuda. Pigemini aga — noored ei jaksa kindlalt omis mõtteis ajalukku kui niisugusesse, ja ajalugu jätab neisse alles siis muljeid, kui ta äratav neis tundeid.

Peahuvi äratav lastes, peale jutustamisprotsessi enese, nende meeste ning naiste iseloom, kellest on jutt, ja laste küsimused käivad enamasti selle kohta, kas ajalooliste jutustuste kangelased on teeninud kiitust, laitust, kahetsust või imestust. Laste arenedes poisteks ning tüdrukuiks kasvavad nende võimed tõest aru saada ja vahet teha tõsiasjade ning tunnete vahel. Kuid, vist küll vähe noori, isegi 16—17 aastaseid, tunneb suurt huvi mõnest ajaloolisest tõsiasjast, mis tunded külmaks jätab. Kui aga tõsi on, et ajaloolised isikud ja sündmused alataha tundeid äratavad, siis on kahtlemata õpetaja ülesandeks neid juhtida ning seletada. See põhimõte on tunnustatud praegusel ajal ainult ühe tunde, nimelt patriotismi suhtes.

Teine lihtne vastus tolele küsimusele, mille kahtlemata mõnigi küsiteldav annaks kõhklemata, oleks: me peaksime neile õpetama, et sõda on alati kuritegu, ja et nad peavad põlgama sõda. — See vaade aga on ühekülgne. Paraku ei leidu siin keerulises ilmas vist küll ühelegi küsimusele kunagi ainsat lihtsat vastust, eriti just kasvatuse alal. Esialgu võiksime lastele seletada, et sõda on kuritegu, aga meie ei saaks neid seda uskuma panna, ja paljud neist ei võtakski seda uskuda. Sest selle tagajärjel lapsed arutaksid, kui sõda on kuritegu, siis on sõdurid kurjategijad,

mida nad aga kindlasti ei ole. Või jälle, — kui lapsed on küllast arenenud vahet tegema valitsuste, kes käske annavad, ja sõdurite vahel, kes käsku ainult täidavad, siis juhid ning riigimehed, kes juhivad sõdu, peaksid olema kurjategijad, mida jällegi isegi kõige vastuvõtlikumad lapsed kindlasti, kuigi ehk küll vaikides, tõrjuksid uskumast.

Kuid, mõni ehk ütleb nüüd, kas vanemaid lapsi ei võiks siiski mitte õpetada, et sõda on alati ülekohtu villi, ses mõttes, et igakord, kui on sõditud, siis kellegi ülekohtus on andnud selleks põhjuse, nii et kõik sõjad on tekkinud süütegude tagajärjel? — Kuid asi on keerulisem, kui ta näib esimesel pilgul. Thomas Hill Green, oma töös „Poliitilise kohustuse printsiibid“, katsus püstitada selle väite, aga igauks, kes kaalunud tema põhjendusi, peab tunnustama need mitterahuldavaiks. Ta variseb kokku niisuguste sündmuste juures, nagu Balkani sõjad, mis türklastes Euroopast peaaegu välja tõrjusid, ehk nagu sõjad, mis sundisid austerlasi Itaalia pinnalt lahkuma. Võime kindlasti öelda, et mehed, kes võitlesid oma vabaduse eest võõra ülevõimu vastu, talitasid õieti, kuid kas võime öelda, et vastaspool tegi ülekohtu, võideldes oma seisukoha eest, mille õigusepärasuse Euroopa neile oli tunnustanud; türklaste suhtes — juba mõne saja aasta kestel? Kahtlemata, võiksime ajaloos veel kaugemale tagasi vaadata ja jälle väita, et need kokkupõrked olid tingitud türklaste ja austerlaste poolt kunagi kordasaadetud ülekohtust, kui nad tungisid maa-aladele, mille kohta neil ei olnud õigusi, ja need okupeerisid. Kuid, kui inglane ütleks seda türklastele või austerlastele, kas ei võiks see siis talle viisakalt vastata, et inglaste seisukord liris on olnud väga analoogiline nende omale Bulgaarias, Lombardias, ja et neil põhjust ei ole kahetseda oma esivanemate patte, mida nad liiatigi jälle on teinud heaks, levitades tsivilisatsiooni? Mõnigi sõda ei ole olnud tõepoolest, mitte kummagi poole ülekohtuse sammu tagajärg, vaid kahe oma

*) Avaldame töö, kuigi meie ei poolda kõiki kirjatöö väiteid. Loodame, et töö esile kutsub asjalikud vastuväited. *Toimet.*

õigust kaitsva poole saatuslik kokkupõrge. Kelle pool oli õigus suurte ususõdade puhul — kas nende pool, kes võitlesid kiriku lahutamatu eest, või nende pool, kes usuvabaduse eest sõdisid? — Mõlemad võitlesid selle õiguse eest, mis nende silmis näis olevat õige. Kellel oli õigus 1792 a. — kas neil, kes sõdisid kõikide rahvuste õiguste eest enesemääramise peale, või neil, kes vastu võitlesid anarhia levimispüüdele Euroopas? On's ajaloolased juba ühisele otsusele jõudnud Krimmi sõja õigustatavuse või hukkamõistetavuse kohta? Või kuidas on lugu 1870 a. sõjaga? Või Lõuna-Aafrika sõjaga? Paljudel juhtumistel oleneb meie vaade sellele, kes pooltest on süüdi, sellest väärtusest, mille arvame olevat ideaalidel, mille eest sõdis iga pool.

Mis puutub kodusõdadesse, siis ei ole siin kohtumõistmine poolte üle kergem. Meie ajal ei saa küll keegi enam ei inglise kuningat ega parlamenti süüdistada verevalamises, mis voolas seitsmeteistkümnendal aastasajal kodusõjas Inglismaal. See sõda oli kiriku ja riigi võistlevate ideaalide kokkupõrge, kusjuures iga pool oli küllalt auväärne, ja oleks tõesti liiga julge väita, et see sõda oleks võidud ära hoida. Ehk võtkem Ameerika kodusõda. Kuigi käesoleva kirjatüki lugejate sümpaatiad kahtlemata kalduvad Põhja-riikide poole, siiski ei või öelda, et Lõuna-riigid astusid ebaõiglase asja eest välja ja et nende sõdurid üldiselt võitlesid vähema veendumusega oma asja õigluses, kui nende vastased.

Nii esineb siin suur tõde, mida õpetajad võivad õpetada sõjast, nimelt see, et inimesed on võidelnud üsna sagedasti ning tapnud teineteist, mitte sellepärast, et neile meeldis võitlus ja tapmine, ega mingil õelal motiivil — ahnuse, viha või valitsemishimu pärast — vaid sellepärast, et nad tõesti erinesid oma veendumuste poolest tõe ja süü suhtes, ja sellepärast, et nad hoidsid neist veendumustest kinni niisuguse innuga, et olid valmis ennemini surema — ja, mis mõnelegi inimesele veelgi rängem, — teisi tappa. Ent nende sõjad, mis on peetud selles vaimus ja mille pärast

meil kaugeltki ei tule häbi tunda, tulevad lugeda inimsoo ajaloo suuremate, imestlusväärsemate hiilgesündmuste hulka. Ja kui keegi lastest peaks küsima, — mis meie aja ärksate laste juures on väga võimalik, — miks ei võidud anda seesuguseid lahkarvamisi vahekohtu või arbitraaži lahendamiseks, siis on vastus see, et on olemas mõningaid küsimusi, mille lahendamiseks ühegi kohtu otsus ei saa olla küllalt kaaluv, sest neis küsimusis on südametunnistus ainsaks kohtuks. Edasi võime ka vastata, et on olnud pahesid (ja nad võivad kordudagi), milliseid head ning rahuarmastajadki inimesed on tunnustanud kurjemateks kui sõda, ja mille kõrvaldamise eest maapinnalt isegi hävitus ja kannatus kauakestva kodusõja tagajärjel ei ole mitte liiga kõrgeks lunastusmaksuks. Tõesti, poistele ning tüdrukuile tuleb õpetada seda, mida ilm oma praeguse „rahu-iga-hinna-eest moe“ tagajärjel paraku kergesti võib unustada: et ülekohus ning õiguserikkumine on halvemad kui sõda, ja et meie peaksime ülekohut ning õiguserikkumist enam vihkama kui sõda ja valima parema meelega sõja, kui ülekohtu ja õiguserikkumise kannatuse. „Sügav lugupidamine inimest“ ütleb James Martineau, „muutub kõlblusevastaseks ebajumala kummardamiseks, kui seda peetakse õiglusest ja õigusest pühamaks, ja kui veri näib hirmsam kui määratsevad türannid ning võidust joovastatud variserid... Iga seadus, iga riigikord kuulutab, et õiglus on parem kui elu, ja et õiglus, kui see tarvilik, tuleb seada kõrgemale elust ja kõigist tema varadest. Ja midagi ei või olla viletsam ning enesetapjam meelele, kes on vabariigi kodanikud, kui kuulutada, et nemad omalt poolt tahavad elu kõrgemaks pidada kui õiglust“ („Ristiusu eetika“, teoses „Lurimused ristiusu alalt“). Ning sellepärast, kui kord aeg tuleb, et rahvused on nõus andma iga tülli, olgu ta tekkinud mis tahes asjast, kohtu otsustada, siis ei toimi nad nii mitte selle tõttu, et ilm on muutunud paremaks, vaid selle pärast, et inimesed on saanud alatuks ja viletsaks, kuna siis enam ei leidu ühtki asja, mida nad peaksid elust kallimaks.

Kuid, kindlasti mitte kõik sõjad pole olnud kokkupõrked erinevate õiguse-ideaalide vahel. On olnud palju sõdu majanduslikkudel põhjustel või maa-alade pärast, mille kohta paremal juhusel võime tähendada, et nad omal ajal leiti olevat möödapääsematud rahvuste levimispüüete tagajärjel välja Euroopa piirest, et on häid lootusi niisuguste võitluste ärahoidmiseks tulevikus, et neist tulebki hoiduda, kuna nendega harilikult kunagi pole seotud õiguse ega ülekohtu põhimõtted.

Edasi, leidub palju rahurikkujaid, keda õpetaja kõhklemata mõistab hukka. Ainus motiiv, mille võime tuua Edward III või Henry V kaitseks, on see, et nad omal ajal pidasid õigeks ning loomulikuks, et kuningatel tuleb alustada sõda oma isiklikkude õiguste kaitseks, hoolimata oma alamate õigustatud huvidest. See on seisukoht, millele asus Shakespeare oma draamas „Henry V“. Mainitud argument oli ehk vastuvõetav Elisabethi-aegsele teater-publikule, ta on aga meile vastuvõetamatu, ja igaüks, kes loeb seda veetlevat näidendit ühes õpilastega, peaks neile selgeks tegema selle. Samal määral väljakannatamatu oleks meile ühe teise Henry V-st suurema mehe, nimelt Oliver Cromwelli eetika. Ta püstitas oma põhjendused hispaanlastega sõja alustamise vajaduse kohta oma parlamendile tahumata lauseis: „Sest tõesti teie suur vaenlane on hispaanlane. Ta on loomulik vaenlane; ta on loomulikult niisugune täiesti, selle vaenu tõttu, mis temas on iga asja vastu, mis on Jumalast“, ja veel, „hispaanlane on teie vaenlane jumaliku ettenägevuse pärast“. Inglased aga nüüd enam ei usu nende inimeste päritud õelusse, kes kuuluvad teise usutunnistuse alla, mis nende omast erineb, ega vaenlastesse, kes selleks olevat igavesti määratud Kõigevägevama dekreediga.

Kuid siiski, rõhutades, et oleme Oliveri eetikast ette jõudnud ja mõistes hukka valitsejaid, nagu Friedrich, Louis XIV ja Napoleon kergemeelseina rahurikkujaina, on võimata eitada, et me seejuures puutume kokku tõsiste keerdküsimustega. Mis siis, kui Oliver oleks sõdinud hispaanlasega? kui Friedrich poleks austerlaste vastu võidelnud? kui

oleks puudunud ajaloo näitelavalt Napoleon? Kas ilm oleks siis tõusnud prae-gusele rahuliku edenemise ning tsivilisatsiooni tasapinnale? Kas oleksid siis Euroopa suurrahvad leidnud tee seesmisele ühinemisele? Olgugi et sõda sagedasti on olnud raskeks suhtluseks, kuid eks ole ta ju ka sagedasti olnud õnnistuseks ja õnnistuste allikaks? Kas oleks olnud võimalik vana pehastanud saksa „partikularismi“ kunagi kõrvale pühkida, kui riigimehed ning valitsejad kangesti oleksid pooldanud arvamist, et Saksamaa ühinemine ei vääri ainustki saksa veretilka? Kas tõesti ei peitunud tõeterakestki Bismarcki „nur mit Blut und Eisen“ teoorias? Need on sügavad küsimused, milliseid pole võimalik arutada läbi lühikeses kirjatükis. Võib ainult tähendada, et tark ning mõtleja ajalooõpetaja nende üle järele mõtleb ja et neist siis oma õpilastele annab niisugust juhatust, mis on kohane nende vanusele ja arusaamisele.

Peatugem teiste, kergemate küsimuste juures. Õpetaja ülesanne sõdade valgustamisel näib olevat väga selge. Ei tule üldsustades hukka mõista ega ülistada, küll aga teraselt analüüsida, vahesid tõmmata. Õpilasi tuleb juhatada, et nad küsiksid iga sõja kohta, kas ta oli möödapääsemata, kas — välja minnes õpilase oma maa seisukohast — teda peeti hea asja eest, või halva pärast, kas ta väärilis vältimatut kannatust ja ohvreid, mis ta enesega tõi. Või jälle, kas sellest oleks võidud mööda pääseda, kui oleks valitsenud leplikum meel ühel või teisel poolel, või — mõlema poole juures, kas keegi neist on olnud valmis mingis asjas ise järele andma. Või vähemalt, kas peitus sõja taga mingi õigustatud või andeksantav tunne, mis ehk toetus seaduslikkudele nõudmistele või tehtud ülekohtu teadvusele? Või, kas ehk see sõda oli välja kutsutud ainult hoolimata kallaletungimise tuhinast või jällegi isiklikust auahnusest? Kas on ta tekkinud paljast rahvuslikust egoismist või ahnusest? Ja rahu kohta mis sõjale järgnes, võime siis küsida, kas ta oli õiglase, aus ja lugupidamisväärne rahu, mille tegemisel on peetud silmas kogu ilma kasusid, või kas võitjad saavu-

tasid neid sihte, mille pärast nad kord välja astusid.

Ent midagi võime veelgi teha. Võime näidata õpilastele, kuis kogu maailma südametunnistus on muutunud sõdade suhtes hellamaks ja on veelgi muutumas. Sõdu võib tulla jällegi, kuid võib öelda päris kindlasti, et ühtki sõda ei või olla enam ilma äärmiselt tõsise põhjusega. Euroopa on jõudnud arusaamisele sõjariistus kokkupõrgete hirmsa tõsiduse kohta. Too kalkus aga inimkannatuste vastu, mis nii sagedasti haavab meie tundeid möödunud aastasadade julmade sündmuste lugemisel, on taganenud usu, demokraatia ja kasvatusel survele.

Sellepärast ei tule sõda käsitleda vastiku, jälgi nähtusena, millega lapsi paraku tutvustama peab, ja millest nad peaksid kuulma siiski võimalikult vähe. Mõnigi õpperaamat pühendab sõjakirjeldustele tõesti ülemäära palju ruumi. Kuid mitte sellases liialduses ei peitu eriline hädaoht. Karta tuleb seda,

et õpetajad jätavad sõja sedavõrt tahaplaanile, et noorsugu ei jaksa enam õieti aru saada, missuguste võitluste ning jõupingutustega, missuguse pisarate- ning verehinna eest inimsugu on jõudnud nii kaugele oma teekonnal. Ja kui me üleliia rõhutame tsiviliseeritud ilmas kasvavat rahutahet, siis haktab noorsugu aluseta uskuma, et maailmal enam tõesti kunagi ei või tulla jällegi näha ei verevalamist ega pisaraid.

„The Journal of Education“ s. a. märtsinumbrist tõlkinud *Hillar Sakk*.

Järeilmärkus. Eelpool vähe lühendatult toodud kirjatülk, kaimet „common sense“ pool-dava tuntud inglise koolitegelase sulest, väärrib tähelepanu mitmes suhtes. Enne kõike aga — see on Briti ilmariigi kodaniku kirjutatud. Ent see asjaolu vajutab avaldatud mõtteile teatud ühekülgsuse märgi.

Igatahes aga äratavad autori arvamised ka teisiti-mõtlejais palju huvitavaid ideid, mis ehk siis pärast omal ajal klassis käsitlemisele võivad tulla, *elu ja värs-kust tundi tuues.* Sellega oleks aga kirjatüki *peasht* vististi kätte saadud.

H. S.

Zürichi koolioludest.

A. Veiderman.

(Järg.)

Kaubanduskoolis ma ei käinud. Tal on kolm klassi; vastu võetakse III sekundaarklassi lõpetajaid. Kaubanduskooli ülesanne on asjatundjaid anda kaubandusele, liikimis- (raudtee, post) ning valitsusasutistele.

Võõrkeeltest on sunduslikud prantsuse ja inglise keel, valitavad — itaalia ja hispaania keel. Tundide arv nädalas on 29, valitavate ainetega kuni 32—34. Õpilaste arv klassides — 19 kuni 29.

Kantonkool on poeglastele Ajapuu-dusel ei saanud ma sinna minna. Küll võtsin ma õppekavad ja määrused kaasa. Ta koosneb osadest: a) gümnaasium (Literargümnaasium), kuhu võetakse vastu algkooli 6. kl. lõpetajaid; b) tööstusosa-kond ehk õigem ülemrealkool, kuhu võetakse vastu õpilasi 2. sekundaarklassist, ning d) kaubanduskool, kuhu võetakse vastu õpilasi ka 2. sekundaarklassist. Gümnaasiumis kestab õpetus 6½ aastat (kokku 12½ a.); tal on: alamaste 2 aastat ja ülemaste — literaar- ja reaalharu

4½ aastat. Tööstusosakonnas (ülemrealkoolis) kestab õppus 4½ aastat (kokku $4\frac{1}{2} + 2 + 6 = 12\frac{1}{2}$ a.).

Kaubanduskooli küpsusosakonnas kestab õppus 4½ aastat. Tema valmistab ette kõrgemale kaubanduskoolile ja ülikooli õigusteaduskonnale; teises osakonnas, mis ülikooli silmas ei pea, kestab õppus 4 a., nende osakondade harunemine algab 3-dast klassist.

Vastu võetakse kooli eksamiga, prooviaeg kestab 4 nädalat, selle aja jooksul võib õpilase tagasi saata. Opetus on maksuline, 25 Fr. kuni 60 Fr. pooles aastas, väljamaalastele kaks korda kallim. Stipendiumid ulatavad 100 Fr. — 500 Fr., klasside järele, pealeselle on olemas kõiksugused fondid (näit. õppereiside fond, pidufond, võimlemise fond, joonestuse fond jne.). Tunni- ja õppekavades määratakse literaargümnaasiumis kõige rohkem aega ladina ja kreeka keelele, siis emakeelele ja matemaatikale. Laulmine on sunduslik alamais kl., samut

ka ilukiri. Vabatahtlikud ained on usu-õpetus, heebrea keel, itaalia või inglise keel, koorilaul ja stenograafia. Võimlemise õppekavas on nähtud ette ka sõja-äe- ja laskeharjutused.

Reaalgümnaasiumi õppekavades on sunduslikud ladina, prantsuse ja inglise keel. Koguni suur tundide arv on matemaatilisel. Tööstuosakonnas (ülemreaalkoolis) on veel rohkem ruumi matemaatilisel. Kaubandusosakonnas on sunduslikud 3 võõrkeelt, neljas, hispaania või vene keel, vabatahtlik. Iseäraldusena võib nimetada kavas veel kontori-praktikat ja ärde sisemist korraldust.

Täie õigustega eragümnaasiume Zürichis on üks, nõndanimetatud „vabagümnaasium“ poeglastele. Alamates (algkooli) klassides õpivad siin ka tütarlapsed.

Kutse- ja erikoolid. Tähtsam kool Zürichis kutsehariduse alal on *tööstuskool*; (*Gewerbeschule*). Ta on tekkinud 1916 a. kolme asutise ühendamisel: tööstuskool (*Gewerbeschule*), kunsttööstuskool ja kunsttööstus-muuseum. Põhjuseks oli, et sellega hoiti kokku kulused ja tööstusosakonna õppetöö pandi rohkem kunsti mõju alla; sellega on ka seletatav, et tal on kaks direktorit: 1) kutse-õppetöö direktor, praegu Alfred Altherr, 2) teoreetilise õpetuse direktor, praegu Dr. Frauenfelder. Mulle andis kõik tarvilised juhatused ning seletused Dr. Frauenfelder.

Kool koosneb 5 osakonnast: 1) ehitustööstus-osakond ühes tiseri töökojaga, 2) mehaanika-tehniline osakond, 3) kunsttööstus-osakond, 4) naiskutse-osakond ja majapidamine, 5) üldine osakond. Igat osakonda juhivad vastav eestseisjad „Vorsteher“. Igas osakonnas moodustavad ühe osa õpilastest õpipoisid, kes täiendavat õpetust saavad 2 poolpäeva või üks terve päev nädalas või õhtuti koolis. See osa koolist on sama, mis Preisimaal tuntud „Berufsschule“. Õpilased saavad praktilise ettevalmistuse töökojas meistri juures, täiendava teoreetilise ja osalt ka praktilise õppuse koolis. Kool on neile sunduslik. Kolme aasta lõpul on neil vastav õpilase-eksam (*Lehrlingsprüfung*), millega nad omandavad selli õiguse.

I. Ehitustööstus-osakond.

1. $\frac{1}{2}$ päeva nädalas (5 tundi): a) ehitusõpipoisid (müürisepad, puusepad, katusetegijad, uulitsasillutajad, pottsepad jne.), b) aednikud, d) lukksepad, nad töötavad praktiliselt ka töökojas, e) sepad ja vankritegijad, g) tiserid, h) plekksepad, instalatöörid (gaas ja vesi), i) tapetseerijad ja sadulsepad.

2. Täienduskursus, 2 poolpäeva nädalas.

3. Meistrikursused õhtuti.

II. Mehaanika-tehniline osakond.

1) Elektromontöörid ja 2) metallitöölised $\frac{1}{2}$ päeva nädalas; 2 poolpäeva: a) elektromontöörid, elektromehaanikud, elektrojoonestajad, b) mehaanikud, masinalukksepad, masinajoonestajad.

III. *Kunsttööstus-osakond.* Siin on teoreetiline ja praktiline õpetus koolis.

Ta koosneb: üldisest ettevalmistus-klassist, siis tulevad harud: litograafia- ja graafika-erikool, b) raamatukõitmise-erikool, d) trükkimise-erikool, e) metallilustuse- ja graveerimise-kool, g) dekoratsioonimaalrite-kool, h) siseehituse-kool, i) tikanduse- ja modelleerimise-kool.

2. Meistri kursus.

3. Õpipoiste täienduskool (raamatukõitjad, trükkijad, joonestajad, kullasepad ja graveerijad, litograafid, maalrid, hõbesepad).

IV. Naiskutseosakond ja majapidamine.

Õpitüdrukud: 1) juukselõikajad, 2) naisrätsepad, 3) kunsttriikijad, 4) lasteriided, 5) müüjannad, 6) modistinid, 7) tikandajad, 8) tapetseerijad ja posamenteerijad, 9) pesuõmblejad, 10) majapidajad. Pealeselle kõiksugu kursused: paikamise, triikimise, keetmise alal, moekursus jne.

V. Üldine osakond.

Õpipoisid (pagarid, juukselõikajad, drogistid, laborandid, värvijad ja galvanöörid, kokad ja kelnerid, kondiitrid, rätsepad, kingsepad, hambatehnikud ja muud alad).

Pealeselle on veel mitmesugused muud teoreetilised kursused ning võõra keelte kursused.

Õpilasi on siin palju. Kogu õpilaste arv on 7.000 ümber. Õpetajad on kas täiesti ametis, nende palk on 28 tunni juures 6.000 — 8.000 fr. aastas, suurel osal on veel kõrvalteenistus. Edasi olid töökodade juhatajad, meistrid. Õpetajad valitakse ametisse 3 ja 6 aasta peale, keskhoolekogu poolt.

Kooliruumid olid avarad ja suured; hästi varustatud töökojad.

Sarnane õppeasutus tuleks minu arvates ellu kutsuda Tallinnas, ühendades ja ümber reformeerides olemasolevaid koole.

Äride ja kaubandusõpilaste tarvis on *kaupmeeste täienduskool*, ülal peab kaupmeeste selts, saab toetust Liidu, kantoni ja linna poolt.

Zürichi kantoni *kõrgem tehniline õppeasutus* on *tehnikum* Winterthuris 6-e osakonnaga: 1) ehitus, 2) masinatehnika, 3) elektrotehnika, 4) keemia, 5) sügavehitustehnika, 6) kaubandusalad. Vastu võetakse õpilasi III sekundaarklassist (9 a.). Õpetus 6 semestrit. Suure osa õppetööst moodustab praktika töökodades.

Selles õppeasutuses ma ei käinud.

Asudes *naiskutsehariduse* juure, nime-tame siin kolm kooli: majapidamiskool, sotsiaal-hoolekandekool ja nais-erikool. Kaht esimest peavad ülal naisorganisatsioonid, viimast kanton ja linn.

Majapidamiskooli ülalpidajaks on Schweitsi Üldkasuliku Naisseltsi Zürichi osakond. Kool saab toetust Liidult, kantonilt ja linnalt. Linna esindajad võtavad osa ka järevalvekomisjonist. Koolil on 3 suurt maja ühes internaadiga ja aed, kus õpilased töötavad. Koolil on järgmised osakonnad: 1) majapidamise õpetajate osakond, 2-aastane kursus, eelharidus vähemalt 10 aastat, 2) 1/2-aastane keedu- ja majapidamiskursus, 3) aastane majapidamiskursus, 4) majapidamise juhatajate kursus, 1 a., 5) keedukursus lühiseajaline (feine Küche).

Suurt rõhku pannakse praktilisele küljele; õpilaste tundide arv nädalas on 44, kell 8—12-ni ja 2—6-ni.

Kooliruumid on suured ja avarad; töökojad vastavate sisseseadetega, ilusad köögid (mitmet seltsi pliitidega), pesupesemiseruum, triikimiseklass, kauba- ja materjaliklass.

Edasi, internaadid ja õppejõudude korterid.

Võin täiesti soovitada seda kooli neiu-udele, kes tahavad saada majapidamise õpetajaiks. Õppemaks ühes internaadiga (ülalpidamisega) 1650 fr. aastas, pealeselle 200 fr. õppevahendite ja ekskursioonide tarvis.

Õppetöö algus 1. aprillil.

Kool võtab hoolega osa hariduse edendamisest majapidamises. Tema kaastööl on töötatud välja määrused ja kavvad majapidamise alal rahvakoolide ja täienduskoolide tarvis.

Meil Eestis on koosolekuil ja ajakirjanduses mitu korda juttu olnud *sotsiaalhoolekande* koolist naistele. Et Zürichi sarnane kool, siis läksin vaatama ka seda.

Kooli ülalpidajaks on naisselts. Ta on eraõppeasutus, kuid saab toetust Liidult ja kantonilt, seisab kantonikoolivalitsuse järevalve all.

Kooli ülesanne on noori naisi ette valmistada avaliku hoolekande tarvis, hoolekande asutistesse, lastekodudesse, nõuandekohtadesse, haigemajadesse jne.

Kooli kursused kestavad 2 aastat.

Igas klassis on alguses ja lõpul teoreetiline õppus, sealvahel pikem praktiline tegevus laste kasvatisasutistes ja teistes avaliku hoolekande asutistes.

Võetakse vastu tütarlapsi, kes vähemalt 21 a. vanad, tarvilise üldharidusega (miinimum 8 aastat õppinud) ja tegelikult majapidamist tunnevad. Palju ruumi õppetöös leiab tervishoid, lastehoid, võitlemine hakkavate haiguste, tuberkuloosi, alkoholismi, suguhaiguste jne. vastu.

Koolis on 2 kl., igas klassis 25 õpilast. Kuigi tung sinna on suur, ei suurendata klasside arvu, sest koolijuhatause arvamise järele jätkub 25 hoolekande õest küllalt Schweitsi põhjakantonite tarvis.

Nais-erikooli (riietustööstuse tarvis) ülalpidajaks on kanton ja linn. Tema ülesanne on valmistada ette tüsedaid naisriiete tegijaid, töökodade tehnilisi juhatajaid ja riidevalmistamise õpetajaid. Ka annab ta tarvilist oskust naisele koduses töös.

Õppetöö on korraldatud järgmiselt: I. Kutseettevalmistus: 1) naisrätsepad, 3 a., 15 a. v.; 2) pesuõmblejad 2 1/2 a., 15 a. v.; 3) lasteriiete rätsepad 1/2 a., 15 a. v.; 4) mantli ja ülikuu rätsepad 2 a., 16 a. v.

Töötundide arv nädalas on 44. Õppus maksuta.

II. Täienduskursused naisrätsepatele.

III. Õpetajate ettevalmistus. Õppus 1 aasta, nõutakse põhjalikku ettevalmistust oma erialal (vähemalt 2 a.). Õppus maksuline.

IV. Töökooli käsitööõpetajate ettevalmistus on kergem; harilikult korraldatakse selleks lühem kursus.

Kool asub suures ilusas majas. Koolijuhatajaks oli meesjõud, direktor, temal on abiks naiseestseisja, Vorsteherin. Töökojas töötavad õpetajad kogu päev. Harilikult ei ole õpilased töökodades mitte jagatud õppeaastate järele, vaid mitme õppeaasta õpilased töötavad koos.

Olen kirjeldanud kõiki koole, millega Zürichis kokku puutusin ja mida ma vaatamas käisin. Muidugi kõiki vaadata ei jõudnud, jätsin välja need, millel puudub tähtsus Eesti kohta, näit. siidikudumiskool. Ka ülikooli ei läinud, olgugi, et ma ka ülikooli kohta materjalid kaasa võtsin.

Puudutan veel mõnd iseäraldust Zürichis hariduselus. Teatavasti on Zürichis alg- ja osalt ka keskkoolides *õppevahendid* ja *õpperaamatud maksuta*. Kantonil on oma kirjastus ja kauplus, kes saadab koolidele kõik tarvilised vahendid. Seega on õpperaamatute hinnad, võrdlemisi teiste raamatute hindadega, odavad ja kättesaadavad. Ka kirjastatakse sarnaseid raamatuid, mis väga väiksel arvul turule läheksid, kuid mõnele koolile siiski hädatarvilikud, näit. ilmus möödaläinud aastal „rehkendusraamat frisööridele“ ja „joonistamise käsiraamat pottseppadele“.

Kasvatustirektsiooni juures töötab edasi *noorsoo-osakond*, Jugendamt. Selle juhataja Dr. Briner andis mulle lahkesti seletusi selle asutise tegevuse ja ülesannete kohta. Noorsoo osakonna ülesanne on hoolt kanda kogu eelkoolialise, koolialise ja pärast-koolialise noorsoo eest. Ta on abiks perekonnale.

Tema valvab kõigi noorsoo-asutiste järele, mis on asutatud kehaliselt, kõlbliselt ja vaimliselt vigaste laste jaoks, samuti ka alaealiste kurjategijate asutiste järele. Kõik rinnalaste varjupaigad, kasvatustmajad, lastekodud jne. kuuluvad tema järelevalvele.

Noorsoo-osakonna järelevalvele kuulub edasi kõik laste eest hoolekanne, toitmine, riietamine, suveasundused jne. Ta hoolitseb perekonda kasvatada antud laste eest, samuti ka õpilaste kerterite eest. Hooldamise ülesanne vaestelaste järele on samuti noorsoo ülesanne. Noorsoo-organisatsioonide ja ühingu tegevuse ühtlustamine ja üldjuhtimine, noorsoo kõlblise elu kaitse, laste teenistuskaitse, nõuanne tulevase elukutse valikul jne. Kõik korraldused, määrused ja seadused, mis noorsoosse puutuvad, antakse enne „Jugendanti“ arutamiseks. Koha peal on noorsoo-osakonnal oma esindajad. Zürichis linnas osakond, vähemates kogukondades sekretär, kes neid tähtsaid ülesandeid täidavad ja ühtlustavad noorsoo hooldamise ja kaitse tööd, olgu see avalik või era.

Noorsoo-osakond on pannud maksma hulga määrusi ja korraldusi. Tema toetusel antakse välja noorsoo ajakirja, saadetakse koolidele täielikud ülevaated üksikute kutsete kohta, et olla õpilastel abiks elukutse valikul.

Käisin vaatamas ka noorsoo-ametile alluvat *kutsenõuandekohta*. Selle juhataja Dr. Suter on ühtlasi Zürichis ülikooli eradotsent ja psühholoogia instituudi assistent.

Kutsenõuandekoht kasvas välja tööstusettevõtete tarvidusest. Ettevõtjal oli tarvis teada, kui palju vastab noor inimene oma kehaliste ja vaimliste omaduste poolest valitud elukutsele. Töötajajärjed olid head. Nüüd on ta avalik asutus. Teda kasutavad ettevõtjad, noored inimesed, vanemad, koolid. Tööstusettevõtjad ja eraisikud peavad tasu maksma. Koolidele antakse nõu hinnata. Näit. paistab laps oma ülalpidamise poolest liiga omapärane, ei jõua edasi, on tähelepanemata jne. Ta saadetakse kutsenõuandekohta, kus ta kehaliselt läbi vaadatakse ja vaimliselt analüüsitakse.

Muidugi nõuab nõuandmine juhatajalt intelligentsi, elukutsete põhjalikku tundmist, arstlikke ja psühholoogilisi teadmisi. Meelte teravus ja omadus määratakse kindlaks sellekohaste riistade abil, katsutakse lapse arenemist, vaadeldakse ülesastumist jne.

Kes soovivad lähemalt tegemist teha selle küsimusega, neile soovitan muretseada Dr. J. Suteri raamat „Intelligenz und Begabungsprüfungen“ Verlag Rascher, Zürich. Lähemal ajal ilmub uus trükk.

Veel pean nimetama *Pestalozzi Seltsi* Zürichis, kellel on suured teened Zürichi hariduspöllum. Tema ülesanne on tõsta noorsoo kasvatuses tasapinda, viia Pestalozzi vaim rahva sekka, teostada uue-

maid ideid kasvatuses alal Ja sellel töö on tagajärge.

Pestalozzi vaim valitseb Zürichi koolides ja kasvatusasutistes, kuigi Pestalozzi surmast on täis 100 aastat; ta ei pesitse mitte ainult üksikute õpetajate ja tegelaste hinges, vaid ta on tunginud rahva hinge. Sellega on seletatav, miks Zürichi koolid on eeskujulikult korraldatud, sellega on seletatav kasvatusetöö kõrge tasapind ja silmanähtavad tagajärjed.

Kirjanduse arvustusi.

August Raud. Kirjanduslooline lugemik IV.

Kaheksas õppeaasta. „Looduse“ kirj. Tartus 1925 a. 392 lhk. Hind 260 mrk.

Praegu valitseb meie keskkoolis endise aja pärandusena *ajalooline* seisukoht kirjanduse õpetamises. Mõistetakse kirjanduse õpetamist selle *ajaloo* õpetamisena. Kirjanduse õpetus käsitagu kogu meie sõnavara saatust: rahvaluulet, esimesi kirjamälestisi, vaimulikkude talituste raamatuid, ajaviitelisi rahvaramatuid, viimaks ka kirjandust tõsisemas mõttes — romantilist ja realistlikku ilukirjandust, selle kaasas vaadelgu paralleelseid ühiskonna mõtte- ja tundenähtusi, arutagu rahvusvahelisi kirjanduslikke mõjusid ning tegureid ja tehku teoreetilisi vaatlusi ning kokkuvõtteid. Niisugune vaatlemine nõuab: 1. määratud ajaloolis-kirjanduslike faktide hulka ja 2. nende faktide arenenud analüüsi- ning sünteesivõimet. Aeg kulutatakse nimede, arvude, faktide hulga mehaaniliseks tuupimiseks ja raamatulisteks resoneerimisteks selle puhul. Kirjandus ise, vahetu süvenemine, läbielamine ja õppimine, mil on nii suur arendav ja kasvataj väärtus, jääb kõrvale, nagu „iseendast-tulev“ asjaolu. Ja nii „õpitakse“ kogu meie kirjandus Kampmanni või Ridala ajaloo, teda ennaast lugemata, paremal juhusel lugedes ümberjutustusi ja lühikesi katkendeid „kirjandusloolistest“ lugemikkudest. Niisuguse töö tagajärjel ei arene mõtlemine ega fantaasia, ei peenendu esteetilised tunded, ei moodustu kõlblisi veendumusi ega tugene tahe, vaid kasvab viljatu resoneerimine ja iseteadev, üleolev kujutus kirjanduse „tundmisest“, nii tüübiline meie keskkoolilõpetajaile.

Sellepärast hakkab tungima esile viimasel ajal keskkooliski uus seisukoht kirjanduse õpetamises: mitte kirjanduse ajalugu, vaid kirjandus ise; enne kirjanduslike teoste (*tervikute*) kunstilis-psühholoogiline käsitus, vahetu süvendumise, läbielamise ja otsustamisega, siis alles noorusekohaseid ajaloolisi ja teoreetilisi kokkuvõtteid ning üldistusi. See käsitus ei vaja mingeid „õppe-raamatuid“: ajalugusid, teooriaid ega kirjandusloolisi lugemikke, kui viimased ei sisalda parimat ning seda tervikuina, vaid kogu töö aluseks jääb teos ise, mis peab saama kätte igale õpilasele.

Meie keskkooli õppekavad näivad kujunevat ses sihis, kuna nad, olgugi hoides kinni üldisest ajaloolisest järjestusest, juba vihjavad kunstilis-psühholoogilist teoste käsitlust ja jätavad õpetajale, eriti 7. ja 8. õppeaastal, võimalusi vabaks täiendamiseks muinasjuttude, rahvalaulude ning „Kalevipoja“ kõrval.

Raud püsib omas lugemikus esimesel, *ajaloolis-teoreetilisel* seisukohal. Seda tunnistavad tema ajalooline materjali valik ning järjestus, materjali ülikuhjamine ning katkendiline esitamiseviis.

Raua *faktide arv* on otseselt hämmastav, kõik kindlas ajaloolis-teoreetilises süsteemis: india „Mahābhārata“, persia „Schāhnāmah“, „Ilias“, „Odüsseia“, „Rohlandi laul“, „Edda“, „Nibelungide laul“, vene bõliinad, „Kalevala“, „Kalevipoeg“, Ridala „Merineitsit“ ning Eiseni „Kuldja“, siis eesti rahvalaule, eepilisi (16) ning lüüriilisi (116), lõppeks veel „lüüriilisi

kunstluulet rahvaluule eeskujul". See on terve entsüklopeedia. Hirmjon mõelda, et lugemiku autor, eesleheajajale Tartu Tütarlaste Gümnaasiumi eesti keele õpetaja, seda kõik peaks „õpetama“ 8. õppeaastal.

Kuid kõik kunst on *esitamisviisis*. Iga esitis koosneb autori kirjutisest ning mõneleheküljelisest käärilõikelisest „katkendist“; peale eesti rahvalaulude „õpitakse“ kõik nii. Autori kirjutised on kaht liiki: lühikesed leksikoniteated käsitledavast kirjanikust ja teosest — faktide, arvude ja nimede loetelu, ning teoste protokolilised ümberjutustused, õigemini kavad, mis ainult paljaid sündmusi ja nimesid ritta seavad (näiteid allpool). Nii on: india eeposed — arutust 3, katkendeid 6 lhk., „Schähnâneh“ — 2+3, „Ilias“ — 1 lhk. arutust, 13 ümberjutustust, 28 katkendeid, „Odüsseia“ — ümberjutustust 10, katkendeid 30, „Rolandi laul“ — arutust 1, katkendeid 6, „Edda“ — 1+6, vene böliinad — 1+5, „Kalevala“ — arutust 2, ümberjutustust 11, katkendeid 56, „Kalevipoeg“ — 2+9+71, Ridala „Merineitsit“ — 1+3, Eiseni „Kuldja“ — 1+3.

Lõiked teostest on hoopis lühikesed, sagedasti juhuslikult valitud. Nende ümberjutustustega ja katkenditega ei saa olla juttugi, et teos kunstilise eluüksusena õpilase poolt läbi töötataks ja elataks. Kuid autor kirjutab naiivilt omas „Sissejuhatuses“: „Käesolev lugemik on... kokku seatud samal põhimõttel nagu minu varemini ilmunud lugemikudki, nimelt, et koondada ühtekokku näiteid selles klassis läbimindava materjali kohta, mis võimaldaks suuremal hulgal õpilasil *iseseisvat tegevust* nii õpetaja juhatusel klassis kui ka kodus“.

Autor tahab jälgida piinlikult ametlikku õppekava, kuid mõistab neid ainult *sõnaliselt*. Kavades on nimetatud „Kalevipoja“, „Kalevala“ ja rahvalaulude juure *vabu sugulastöid*. Autor saab sest nii aru, et nad peavad olema *rahvalauluvärsilised ja vanapärased kangelaslood ning lüürika*. Selle tagajärjel on kogu 8. õppeaasta kirjanduse õppematerjal autoril *värsiline*, mitte nüüdisaegses, vaid *arhailises esituslaadis*. Palju sest materjalist on hoopis võõras

õpilase psühholoogiale. See ühelehekülgnese süsteem on õpilase keelelis-stiililise kui ka üldise arenemise vägistamine. Sugulastöödega kahtlemata ei ole õppekavad mõelnud *vormi*, vaid *sisu*. Ses mõttes näiteks liitub tihedalt kangelaseeeposele ajalooline romaan ja novell, mis ajalooliselt tekkiski väljasureva kangelaseeepose asemele: Vilde „Mahtra sõda“, Bornhöhe „Viljandi mäss“ j. t. Rahvalüürikale jälle liitub meil tihedalt oma sisuga näit. Veske, Juhan Liiva, Söödi j. t. lüürika. Need on meie rahvaluulele kui ka õpilasele lähedal omalt psühholoogialt ja vahel käsitluseltki, kuna „Iiase“, „Edda“, india, persia j. t. eeposte verine kättemaksupoeesia meie õpilasi külmaks jätab, tütarlastes koguni tülgestust äratav.

Asun üksikasjalisele valiku ja esitamisviisi vaatlemisele.

2 lühikest katket „Mahâbhârata“ „Nalasest ja Damajantist“ (11. ja 14. laul) ei paku sel kujul kirjanduse õppimiseks midagi. Näide Raua leksikoni-esitusest (lhk. 3.)

„Mahâbhârata“ (s. t. „suur sõda“) jutustab oma vanemais ja algupärasemais osades kangelasliku Kuru suguvõsa hukkimisest Pandu suguvõsa läbi. Pandu vürst Judhishtira on oma maa, vennad, naise ja endagi Kuru vürstile Durjadhanale kaotanud, kuid ometi võidab Pandu suguvõsa ning tõuseb Hastinapura troonile ja nimelt seetõttu, et Krishna, s. o. must, Ardshuna, s. o. valge, vastu kavalust tarviab. Kangelane Karna, kelle ees vaenlased värisenud, ei lange mitte nende ülevõimu all, vaid Krishna noolte läbi.

See on kogu sisu!

„Schähnâneh“ esitus on samasugune, veel lühem. Katkendiks Rustemi ja Sohrabi kahevõitluse lugu.

„Iiase“ ja „Odüsseia“ esitus pakub väga vähe. Alguses autor arutab terve lehekülje neist teostest. Vormi seletab ta äärmiselt ruttu: „Mõlemad lugulaulud on kirjutatud pikis kreejualgeis värsides, n. n. heksameetris, mille skeem on järgmine: — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —, lõikega kolmandas värsijalas“. Kuid heksameetris vahelduvad daktülid teiste jalgadega; kreeka värs oli välteline, kuidas ta tõlkes eesti keele üle kantakse — sest mitte midagi. Edasi toob autor kummastki eeposest ümberjutustuse, mis

koosneb kuivast faktide ja nimede loetelust. Näide „Iliasest“:

XII laul. Kreeklased taganevad kaitsevali taha. Troojalased kipuvad vallile. Kreeklased kaitsevad vahvasti. Meeleheitlik võitlus kestab kaua, kuni lõppeks Hektor kreeklaste leeri värvavad purustab. Rüksinal tungivad troojalased värvavast sisse, kreeklased põgenevad laevadele 27. l.).

Näide „Odüsseiast“:

XIV laul. Odysseus tuleb kõige enne kuningliku seakarjase Eumaiose onni. See kostitab teda lahkesti, ja Odysseus äratab temas lootusi, et ta vana kuningas pea koju jõuab. Odysseus jääb õõseks karjase voodi magama, kuna see ise väljas sigade juures õõ mõõda saadab (69. l.). XVI laul. Telemachos läkitab seakarjase linna Penelopele teateid viima, et ta varssi koju jõuab. Vahepeal saab ta kerjusega kokku, kes talle avaldab, et ta on tema isa. Nüüd teevad nad ühiselt plaane, kuidas kosilastest jagu saada. Õhtu eel tuleb seakarjane tagasi ja toob teateid linnast (69. l.).

„Iliase“ katkeid on toodud: I — „Achilleuse ja Agamemnoni riid“, III — „Kahevõitlus Parise ja Menelaose vahel“, VI — „Hektori ja Andromache kokkusaamine“, IX — „Abiotsmine Achilleuse juures“, XII — „Ahaia laagri valdamine“, — esimene Ridala, teised Jõgevere tõlkes. Ridala tõlge omas täpsuse- taotelus on äärmiselt raske ja elutu, paiguti segane puise lauseehituse ja uussõnade tõttu. Näiteid:

... suuresti vimmale ümbriti mustavad piiked susid (38)

Aga su järel me tulime, häbitu mees, et sa koeksid head meelt, hankides au Menelaosele, sarnane koersilm! trojalaste vastu: ei arva sa seda, ei hooli küll sellest (39)

Kas tema, vaheda mõõga ehk esile tõmmates küljelt, üles nad tõstataks kohtadelt, maha Atreidese raiuks... (40)

... tõusivad püsti ja päästivad (?) nõukogu laevade juures (42)

Vihas läks vanamees tagasi, teda taas kuulis Apollon, paludes (?), sest et väga küll temale armas ta oli (44)

Kui nad ju valgunud kokku ja täide siis kogunud saivad... (37). j. t.

Ridala I loo tõlge toob ainult keelelis-stiililisi mõistatamisi, hävitades kõik luule, ning ei kõlba koolile.

Jõgevere tõlged (nad ei ole küll nii täpsed) on vastuvõetavamad, kuid nende keel jätab paljugi soovida:

Edasi tuleb ette mõlemal vigaseid värse:

Ridala: Või küll sulle siis põletand rammusad kintsud (36) j. t.

Jõgever: Aga toredad sõjariistad sidus endale ümber (46) j. t.

Samuti ei pea kumbki kindlaid põhimõtteid kreeka pika ja lühikese silbi edasiandmisel ega kindlat kesuuri:

Ridala: Laula oh jumalatar || Peleidi Achillese viha (35);

Kuldase sauva ümber || ja palus ahaialasi kõiki (35);

Vägev Atreides || avaravalitseja Agamemnon (38);

Aga sa saada see || (?) jumala kätte; ahaialased saavad (38) j. t.

Jõgever: Hektor, Priamosse poeg, || ja jumalik tark Odysseus

Mõõtsid võitluse vahe || (?) nüüd ära, siis panivad loosid (46);

Rahvas siis istus || (?) ridades sinna, kus kellelgi seisid (46);

Kuhu on ilus || Andromache lahkunud kodunt (47), j. t.

„Odüsseia“ katkeid on toodud: I „Jumalate nõukogu“, IX ja XII — „Odysseuse eksisõidud“ — Bergmanni tõlkes. Bergmanni tõlke stiil on paiguti korralik, keel ja värss vigane, siiski vastuvõetavam „Iliase“ tõlgetest.

Stiil: Nõnda siis kõik see päev, kuni õhtu ja päike läks looja,

Itsime sütes ja juues küll liha, küll magusat viina (93), j. t.

Värss: Või ehk keegi sind ennast on nõu või jõuga tapmas (90),

Esimene sa seal. Kui tuli õhtu, siis jõudsid sa lauta (91), j. t.

Keel: toreda tantsude (93), kuid seda (pro selle) keelasin ära (91), sõtkja (91), lõhkja (93), astsin (99) j. t.

Kreeka pika silbi edasiandmine on kindla korrata ja kesuur vankuv:

Meest mulle nimeta muusa ||, kes rohkesti rännand ja palju (74);

Sest oma enese süü läbi || läksid nad armelt hukka (74);

See aga oli nüüd läind || etiooplaste juurde, kes kaugel (75);

Kärmesti käies. || (?) Ja kui läksid jõeale jooma, siis olid (41), j. t.

„Iliase“ ja „Odüsseia“ esitus sel kujul ei anna võimalusi kunstiliseks süvendumiseks ja läbielamiseks. Autori ümberjutustused on õieti kavad; katkeid on vähe, eriti „Odüsseiast“ on nad ühekülgsed; nad on halvas tõlkes paiguti heksameetritesse suletud proosa. Isiklikult arvan, et „Ilias“ on tarbetu meie koolile. „Odüsseia“ aga tuleks käsitleda võimalikult täielikult: Schwabi kunstilise ümberjutustuse ja Bergmanni tõlkekatkete abil.

Lõiked „Rolandi laulust“ (Roncesvallesi lahingu eellugu“), „Eddast“

(„Naistarga nägemused“), „Nibelungide laulust“ („Kuidas Siegfried tapeti“) on rahuldavas tõlkes, kuid ikkagi lühikesed katked, millega võime anda paljaid fakte, kuid mitte neist lugudest tõsisest kunstilisi elamusi. Vene kangelaslugudest on valitud „Talupoeg Mikula“ — Tamme tõlkes, mille keeleline külg jätab soovida. Kõik need lood võiksid minu arvates ära jääda. Raua seletustist näide:

„Edda“ kangelaslaulude hulgas moodustavad erilise rühma kolm lugu *Helgist*, mille aluseks on täiesti põhjamaist algupära saaga sellest kangelasest. Huvitav on laulude tsükkel *Sigurdist* (*Siegfriedist*) ja *Nibelungidest*, milles see saaga esineb hoopis vanemal kujul kui „Nibelungide laulus“. Selle tsükli moodustavad: kolm laulu *Fafnirmao tapjast Sigurdist*, kolm *Budli tütre*st *Brynhildist*, kolm *gudrunist* („Nibelungide“ *Kriemhildist*, *Atli* (*Etzeli*) *õe Oddruni kaebus*, *kaks laulu Atlist* (*need laulud on hilisemat algupära*), üks laul *Gudruni pojast Hamdrist* ja *Gudruni kaebus*. *Eraldi seisab kangelaslaulude hulgas lugu targast ja kavalast sepast Völundist* (114).

„Kalevala“ eel arutab autor 2 leheküljega läbi Lönnoti eluloo, „Kalevala“ tekkimisloo, tähenduse ja kunstiväärtuse. Ei saa olla nõus väitega, „et „Kalevala“ lood kõik otseteed rahvasuust on saadud, ja Lönnot neile omalt poolt midagi ligi ei ole lisanud“ (136), samuti ainult mütoloogilise seletusega.

Sisu ümberjutustus on kuiv, elutu kavand, vahel ebaselgegi. Näiteid:

X lugu. Lauldes jõuab ta Ilmarise seppajärgseks, palub kangelast Pohjolasse minna sammot taguma. Sepp ei ole esmalt nõus, kuid läheb viimaks siiski (?). Siin asub ta sammo valmistamisele. Eeskätt imub tules kuldamb, siis kuldvene, selle järel kuldlehm, siis kuldader, kuid need ei kõlba sammoks. Lõppeks sünnib veski, mis valmistab jahu, soola ja raha. Louhi on väga rõõmus õnneasja üle ja paigutab ta kaljumäkke, üheksa sülda sügavale, üheksa luku taha. Asjata palub Ilmarine Pohjola neiu kätt, peab kaasata koju sõitma (139).

Tõlkeid on Eisenilt (III, X, XI, XVII ja XX l.), Ridalalt (XXXI, XXXIII ja XXXV l.) Annilt (XXXIX l.).

Eiseni tõlge ei ole täpne ega peamõõdus soome rahvalaulu kindlaid reegleid, stiilis vanapärasust ja rahva väljenduslaadi ning ei suuda alati anda edasi algupärandi *stiili* ning *rütmi*.

Laulis lahkemaid laulusid (151);

Meie pahalla põlvella (151);

Kaugele sõnum kuuldukse,

Laiale teade laguneb (151);

Tark ja põline teadumees (152), j. t.

Tuleb ette suuri värsivigu:

Neilla Väinölä väljadella (151);
Vööllta vöö vöödilla (154), j. t.

Siiski on Eiseni tõlge koolile vastu võetav.

Seevastu Ridala taotleb täpset sisu edasiannet, „Kalevala“ värsimõõtu ja stiili vanapärasust — tarvitab palju soome sõnu, vokaalharmoniat, ä, o kaugemal esimest silpi, ll-alaleütlevat, i-minevikku, h-sisseütlevat, ne-potentsiaali, ld-alaltütlevat, possessüvsuffikseid ni, si, sa, me kõigis käänetes, koguni verbideski, j. p. t. On värsse, mis selguvad alles võrdlemisel originaaliga. Näiteid:

Luigahutti luigellasa (190);

Viigo piimata virukse,

Kesä võitagi konotab (190);

Valateli veüksidäsä (191);

Maad on maassa minnütellä,

Kalmassa kadonutella (191);

Lase lapsi lappehelda,

Kõlvatonda kuulemasta (194), j. t.

See kõik võib huvitada folkloristi ja filoloogi, kuid ei lase koolis „Kalevalat“ mõista ning läbi elada.

Anni tõlge on parim neist: täpne, tabab stiili ja rütmi ning on arusaadav, kuigi temalgi on filoloogilisi liialdusi ja keelelisi konarusi.

„Kalevala“ katkeid (Ridala omad peavad jääma kõrvale) on jällegi vähe selle teose maitsmiseks, kuigi õpetaja need katked ühendaks oma elava ettekandega (mitte lugemiku „ümberjutustusega“!).

Asun seisukohal, et „Kalevala“, omilt ainetelt soome-eeesti ühisteos ja nii lähedane meie psüühikale oma põhjamaise välise looduse- ja inimelu ühiskäsitlusega (ta on palju lähemal kui romantilist laadi „Kalevipoeg“), sügavfantastikaga ning inimliku põhitooniga, tuleks käsitada peaaegu tervikuna (välja jättes ainult kordavaid ja venitavaid kohti). Võiksid ka üksikud osad esineda kunstilises ümberjutustuses, mis omalt stiililt harmoneeruksid eeposega.

„Kalevipoja“ esitus on samasugune: 2 lhk. faktide ja nimede loetelu Kreutzwaldist, „Kalevipoja“ tekkimisest ning esteetilisest väärtusest, siis 9 lhk. „Kalevipoja“ sisu kavandit, sellejärele lõiked lugulaulust. Näide „ümberjutustusest“:

III lugu. Kord, kui Kalevi pojad kolmekesi jahil olid, tuli üks kosilastest — Soome tuuslar — salaja Kalevi talusse ja tahtis Lindat väevõimuga ära viia. Ent Uku halastas kaitseta lese peale ja moondas ta Irumäele kaljusambaks. Kui vennad koju jõudes oma ema leidsid kadunud olevat, läksid nad teda otsima (211).

Valitud on: „Soovituseks“, I — „Kalev ja Linda“, III — „Linda vargus“, IV — „Saarepiiga lugu“, VI — „Kalevipoja ja Soome sepa riid“, IX — „Sõda kipub sõitemaie“, XI — „Mõõga vargus“, XIV — „Esimene põrguskäik“, XVI — „Sõit ilmaotsa“, XX — „Kalevipoja valitsuse lõpp“. See valik ei ole kehv, kui ainult õpetaja elustab vaheosad. Arvan, et „Kalevipoega“ ta stiililise ja kompositsioonilise ebatasasuse tõttu ei saagi praeguse väljaande tervikuna maitsta, vaid teda tuleks valikuna keskkooliski käsitleda.

Kuid tingimata tuleksid koolitekstis parandada jämedamadki värssi- ja keelevead, mida Raud aga ei tee (näib ainult mõni nõrk katse olevat: tahtis taluda koduje pro tahtis kanda koduje, koerad said härja kädeje pro kätele j. t.). Värsivigade näiteid (võttes aluseks ainult silpide arvu — 8):

Kes kui tuba toeta (222);

Litterissa linikud (224);

Dikil pidudepäevil (224);

Tahtis viia koduje (232);

Varga väe volila (235), j. t.

Keelevigu: Naine üksinda **talunes** (222);

Kangad seina kätte **eksa** (228);

Valge kaelale varjuka (228);

Poordist **pärgana päheda** (228);

Keda salakamberien (228), j. t.

Keel on ühtlustamata.

Näit.: Nüüdap voli varga väela,
Võimus võttevala käella (234).

Vahel märgitakse pika vokaali ja diftongi kaheks silbiks lugemine, vahel mitte.

Edasi ei saa olla nõus, et Raud toob „valikus“ kohti, nagu:

Kas sind Kalevi kaisussa,

Armusile haudumisel

Niuetest ehk niksatie,

Labatust ehk naksatie,

Puusatuuel pigistie (245).

Samalaadiline lhk. 257.

Edasi autor valib „eepilist kunstluulet rahvaluule eeskujul (?)“ — Ridala „Merineitsit“ ja Eiseni „Kuldja“. Märkisin juba alguses, et siin autor on õppekavu täita tahtes vääratanud.

Kumbki töö ei vääri kooli oma kunstilise küljega. Ridala oma huvitab muidugi filoloogi, kuid harilik lugeja ei maitse ridu, nagu:

Tule vaid mu turvaheni

Käü käsini varsilleni (306), j. t.

Seilama sinise seili (307);

Kandis keulalle kanase,

Vaskivöö venosehesa (306), j. t.

Ka siis, kui õppida enne kätte kõik sõnad ja vormid, elame läbi väga vähe, sest see poem on „tehtud“ luule, nagu Ridala tunnustab ise, et ta on saanud tema folkloristlikkudel ja filoloogilistel uurimustel: „seda muistset ainet uuesti elustades oli töö loojal kirjutamise aegu meeldiv lootus aidata omast kohast meie muinasaja ettekujutust pisutki jumestada“. Raud annab oma traditsiooni truuna jälle eel seletuse ja seitsmerealise ümberjutustuse, siis 3 lühikest katket: „Laev“, „Tulija“, „Röövimine“.

Kunstiväärtus puudub ka Eiseni „Kuldjal“, mis samuti tekkinud autori folkloristlikest harrastusist. Raud esitab teda endiselt:

Lugulaul jaguneb 11 lukku. Esimeses loos kujutatakse Kuldja kodust elu, karjaskäiku, hundi ja ussi nõidumist. Teises loos on Kuldja kiikumas, kus teda silmab Maarjamõisa junkur Justus, kes neitsit endale mängitavaks ihaldab. Kolmas lugu jutustab, kuidas Kuldja hundi käest lapse ära päästab. Neljandas loos jutustatakse sissidest, kes tallu tungivad, jne.

Sellele järgneb katke „Sissid“.

Järgmist osa raamatus — *Eesti rahvalaule* — saame tarvitada 8. õppeaastal. Siin ei ole autor õnneks pea midagi omalt poolt juure kirjutanud ega lühendanud; senised rahvalaulude valimikud (Saareste, Aavik, Ridala j. t.) andsid head materjali. Tõelikult aga oleks ses osas just tarvis olnud autori tööd: rahvaluule vormilisi ja stiililis-keelelisi vaatlusi ning teateid rahvaluule tekkimisest ja kogumisest.

Eepilisi rahvalaule on 16. See valik annab õpetajale ja õpilasele töövõimalusi. Kuid autor ei paranda jämedamadki värssi- ning keelepuudusi.

Värsivigu: Kukul ära kulunud,

Sarve alla sadanud (328);

Kus on kesa kuivada (328);

Ulla isa, sa hellakene (332);

Kokku a'asid nurga noored mehed (334);

Keelepuudusi: Neiu vennad, virvekesed,

Kokku a'asid nurga noored mehed,

*Kokku kutsus kolga kosilased,
Tegi aga tule kesa peale jne. (334);
Jluvainute vahella (335), j. t.*

Lüüriiliste rahvalaulude osa on rikkalik — üle 100 laulu. On esitatud mitmekülgset kõik vallad: laul, lapsepõlv, noorrahvas, kosjad, pulmad, abielu, mure ja lein, orjus, töö, loodus, sõda, tähtpäevad, kiik, nõidumine, mängud, lapsed, linnud, pilge ja nali. Valitud on parimaid ja on püütud võimalikult parandada värsi- ning keelevigu. Kuid on ka nende hulgas stiililt ja värsilt puudulikke laule, näit „Peigmehe majas pulmahommikul“ (350), „Talgulaul“ (364), „Mina hoian ema utte (366), „Mine üle, vihmakene (369) j. t. Nad on jällegi A. R. tõlgitud „Setukeste lauludest“.

Stiilinäiteid:

*Viljand mamma meie maile.
Päevad orased pälganud (369).*

Värsivigu:

*Pihlapuise pütiga (367);
Kes orjas me omakseid (370);
Turgulatsi vanema (370);
Küüf tema maha laskis (377), j. t.*

Edasi ebakindlus keelevormes: kanalla ja väljala, valge'eda ja valge'eta, käte'elle, sõrmi'ille j. t.

Kuid rahvalaulude osa on raamatus vastuvõetav, mitte halvem meie rahvalaulu antoloogiast, mis tingitud sest, et autoril pole endal sõnu tarvis olnud „valida“.

Rahvaluule järele toob Raud omas itksas õppekavade mõistmises „lüüriilist kunstluulet rahvaluule eeskujul“: Haava „Eesti kodu“, Suitsu „Primitiivid“, ja „Viimnepäev“. Neist on vastuvõetavad Suitsu „Primitiivid“ oma stiililise ja meeleolulise tiheduse ning vormilise täusega. Haava „Eesti kodu“ on viigasse rahvalaulu-värssi suletud proosa. Oma meeleolult ja ainult ei ole kohane Suitsu „Viimnepäev“, ka vigane vormilt.

Raamatu keeleline külg jätab mõndki soovida. Toon tüübilisemaid stiililis-keelelisi puudusi ja vigu, peamiselt autori omist ridadest.

1. *Stiil ja süntaks.* 1. *Germanisme ja tarbetuid sõnu:* end — peaksime endid tutvustama (26), moondab enda (27) jne., aga jälle vihastus (21); sõnajärjestus — Ünenäos ilmutas end ema pojale, mil-

lest see lõppeks aru sai, et otsitav enam maaliste keskel ei viibi (212), j. t.; tarbetuid sõnu — et sa ära määraks (21), nad otsustavad ta tagasisõidul ära tappa (65) j. t. 2. *Kongruents:* tulid kolm jumalannat (21), käisid vürstid, tuues enesega (21), noomib venda Parist (24) j. t. 3. *Lauselühendid:* Ärgates jätabki Telemachos spartlased jumalaga ja asub teele (69). *Koju sõites* (kes?) murdub Väinämöise regi (143) j. t. 4. *Objektiivigu* on eriti palju: Keda pikaldane linna piiramine ära tüüdanud (22), antakse nõu Helenat tagasi läkitada (25). Ta annaks sõjasaagi, kuid mitte Helena (25). Kui mitte Apollon ta pimedusse ei oleks peitnud (30). Viimaks tuli tal mõttesse *kuldmõrsjat* valmistada (147) j. t. 5. *Interpunktsioon* kannatab eriti võrdlausestes, liitlausestes ja apositsioonides.

2. *Üldortograafilisi ja morfoloogilisi:* part. Rustemi pro Rustemit (17), kolmate (14), kahekümnesse (209), jumalde (43), omale pro endale (21, 22 j. t.) järeltulija (3), minia (139) ja minija (323). Ebakindlus koha- ja pärisnimeses: Scheeria (65), Eea (94), aga Aiaie (100), Diomeedes ja Diomedes (27) j. t.

3. *Trükivigu:* Achilleos pro Patroklos (28), Patrokleis (43), lahvesse (103), kuulutati (237), mis pärast pro mis-pärast (39) j. t.

4. *Sõnastik* on puudulik. Seletamata näit. raim (15), Sol (16), Simurg (16), õim (17), viljaldi (38), piiked (38), häitus (39), taaline (41), ülema (42), kantileen (105), vooras (122), puudid (332) j. t.

Resümee: Lugemik oma valiku ajaloolise ja vormilise ühekülgusega (ainult kangelaseepos ja rahvaluule ning värsivorm) ning teoste esitusviisiga (sisukavandid ja lühikesed katsed) ei anna materjale 8. õppeastale kirjanduse kunstilis-psühholoogiliseks õppimiseks ega kõlba sellepärast klassi käsiraamatuks, sest tema kõrval peab paratamata tarvitama mainitud teoseid endid kui ka täienduseks teisi. Ainult rahvaluule vald on vastuvõetav 8. õppeastale. Kuid ses vallas pakuvad samu võimalusi olemasolevad antoloogiad, mis hinnalt mitu korda odavamad.

Ed. Tennmann'i usuõpetuse lugemikud.

- Ed. Tennmann, *Tõusvale usule*, usuõpetuse lugemik algkoolidele, I õppeaasta.
- " *Tõusvale usule*, usuõpetuse lugemik algkoolidele, II õppeaasta.
- " *Loovale usule*, usuõpetuse käsiraamat lugemismaterjaliga algkoolidele, III õppeaasta.
- " *Loovale usule*, usuõpetuse käsiraamat lugemismaterjaliga algkoolidele, IV õppeaasta.

Nende raamatute sisekaanel leiduvate pealkirjade all on ilmunud Tartu Ülikooli võrdleva uskudeteaduse dotsendi *E. Tennmanni* sulest K/Ü. „Looduse“ väljaandel 1924/25 a. jooksul üksteise järele 4 raamatukest, piltidega, tugevas pappkõites, heal valgel paberil, selge trükiga, iga raamat 100—150 lehekülge.

Pildid on kunstnik *Ed. Viiraldilt*.

III jao väliskaanel leiduva pealkirjaga on juhtunud ebatäpsus, mis ka IV jao eessõnas parandatakse: nimelt seisab kaanel, nagu eelmistel jagudelgi — „Usuõpetuse lugemik“, kuna see raamat enam ei taha esineda ainult lugemikuna, nagu eelmised jaod, vaid ta tahab olla käsiraamat lugemismaterjaliga, nagu IV jagugi.

Mis on nüüd nende raamatute sisu?

Nad sisaldavad algkoolides usuõpetuse tundidel tarvisminevat materjali: peaausjalikult lugusid ja jutukesi, piibli-lugusid, aga ka teisi; siis lugudesse ja lugude lõpuks paigutatud kõiksuguseid salme ja lauseid, mis mõeldud lugude moraalseina ning usuliseina kokkuvõtteinena; siis laule ja üksikuid palveid; edasi, arutava ning seletava sisuga materjali, eriti IV jaos, usutunnistuse ja ta üksikute mõistete kohta.

Ühe sõnaga — neis raamatuis leidub materjali, nagu seda näeb ette üldjoontes ministeeriumi usuõpetuse õppekava algkoolidele.

Materjali kohta ütleb autor ise I jao eessõnas järgmist, mis tohiks olla maksev üldiselt ka teiste jagude kohta: „Materjal on osalt võetud mitmest allikast, osalt autori enda ümber töötatud, võimalikult hästi silmas pidades ministeeriumi õppekava. Mõned väikesed vahed on seletatavad materjali paiguta-

misega, mis tasakaalu seatakse järgmiste õppeaastate lugemikes, nagu see ka on lubatud ministeeriumi seletuskirja põhjal“.

Ministeeriumi kava on autor pidanud tõepoolest silmas aine jaotusel üksikute klasside järele.

Samuti on piibli-lugude valik sündinud ministeeriumi kava alusel, välja arvatud väikesed lahkuminekad.

Muude jutustuste ja lugude poolest on Tennmanni lugemikud muidugi palju rikkamad kui kava, kus nad esinevad ainult näiteina. Mõned üksikud neist näiteist leiduvad ka Tennmanni juures, nagu „Jumala silm“, „Palutus müür“, „Kui Liisi emale arve kirjutas“, „Olge sõna tegijad“, „Õige tegu“ — osalt teises paigutuses ja muudetud pealkirjadega. Laulude poolest on võrdlemisi vähe silmas peetud kavas toodud näiteid. Leiduvad: „Et tulge oh lapsed“, „Neil karjastel väljal“, „Miks nii hilja õhtu kellad“ (ainuke õigeusuline laul Tennmanni teoses), „Mis vaevab sinu südant“ (esimene salm), „Oota, hing, oh oota“ (esimene salm), „Ma kumardan Sind armuvägi“. Teised laulud on kõik uued, missuguse võimaluse kava küll ette näeb. Sisukorras laulud ei ole nimetatud.

Kui küsida, kuidas autor kujutab endale ette oma raamatute kasutamist ning tarvitamist, siis ei ole vastuse leidmine sellele küsimusele nii kerge.

III ja IV jao kohta küll kergem: nad tahavad olla käsiraamatuks ühes lugemismaterjaliga, s. t., siis küll abinõuks niihästi õpetaja kui ka õpilaste käes. Kuid mispärast on määratud viimastele IV jaos „ainult moraliseeriva laadiga tükid, mille sisu ja ained võetud „väljaspool Piibli materjali“ (vaata IV jao eessõna)? Mispärast ei saaks kasutada lugemismaterjalina — muidugi silmas pidades järgnevat läbitöötamist vastavalt eessõnas antud juhtnõu-ridele — ka siinsamas leiduvaid piibli-lugusid?

Kuid raskem on lugu I ja II jaoga. Nad tahavad olla pealkirja järele paljalt „lugemikud“, s. t., siis küll — õpilastele määratud lugemisraamatud.

I jao eessõnast selgub aga, et autor on mõelnud ka õpetajate peale. Kuid missugusel määral? Kas ikka niipalju ainult, — ja nii ta näib ka olevat — et kirjutada raamat, mille õpetaja annab lastele lugemiseks, klassis näiteks, millele siis järgneb läbitöötamine? Või tahab raamat olla materjali-koguks, kust õpetaja võib leida omale materjali, mida ta siis ise kasutab vaba ümberjutustamise näol? Sel korral oleks raamat juba käsiraamat õpetajale, aga mitte enam lugemik, ja see viimane nimi võib viia eksiteele, valetarvitusele.

Kui nüüd selle sissejuhatuses järele, mis pidi andma lühikese üldülevaate raamatuid, asuda raamatute arvustusele — mõned arvustavad märkused leidsid aset juba sissejuhatuses — siis tuleks kõigepealt küsida: kas tundus üldse vajadust sellaste raamatute järele, nagu autor nad on kirjutanud? Ja kui tundus — kas on see töö õnnestunud ta käes? Kas on tema töö vigu, puudusi? Ja millised on need puudused?

Ei saa salata, et uute usuõpetuse kavade, mis praegu maksmas, usuõpetus rajati ka uutele alustele, niihästi kesk-, kui ka algkoolis. Ja algkoolis sündis see veel varem — 1923 a. juba. Neid uusi aluseid märkides võib öelda, et usuõpetus on muutunud palju elulisemaks. Usk ei ole enam ja ei taha olla mingisugune salapärase õhuseljuv suurus, millega ei tea mis peale hakata ja mille poole usuõpetuse tundidel siiski juhitakse silmi, usk on ja tahab olla jõud, reaalne elujõud, mis paneb ennast elus maksma ja mille äratamiseks ning kasvatamiseks peab mõjuma kaasa usuõpetus. Sellane arusaamine usust ja usuõpetusest käib läbi punase joonena ka algkooli õppekavast ja see arusaamine väljendub muuseas ka selles, et paralleelselt klassiliste piiblitlugudega nõutakse ka teiste elustvõetud lugude kasutamist, mis usuliskõlblise sisuga ja milles esinevad motiivid nagu piiblitlugudeski. Sel viisil kantakse usulis-kõlblisi tõdesid igapäevasesse ellu ja püütakse siduda usku eluga. Sarnast käsitlemisviisi tuleb aga nüüd lugeda uueks ja see seab usuõpetaja teatud raskuste ette, kõigepealt just materjali suhtes. Endised piiblitloo-

raamatud siin enam ei aita, sisaldasid ju nad ainult piiblitlugusid. On tungiv vajadus raamatute järele, mis rajatud laiemale alusele, kus piiblitlugude kõrval esinevad ka teised lood, on vajadus just materjali tarvitava õpetaja seisukohalt. Ja sellelt seisukohalt tuleb soojalt tervitada Tennmanni raamatute taoliste raamatute ilmumist, kus nimelt on olemas see laiem alus. See olgu aga üldiseks tähenduseks, kuna arvustusel-olevate raamatute lähem sisuline hindamine jääb veel lahtiseks.

Nagu mainitud sissejuhatuses, pole Tennmanni oma raamatutega tahtnud kirjutada mitte ainult käsiraamatuid õpetajatele, vaid I ning II jaoga eriti küll lugemisraamatuid õpilastele. Sellega satub ta nüüd vastollu õppekavaga, mille seletuskirjas öeldud, et „esimesel ja teisel aastal ei tarvitata üldse raamatut, vaid kõige aluseks on õpetaja jutustus“.

See õppekava nõudmine põhjeneb küll meetodiliselt õigel vaatekohal, et mida noorem laps, seda vähem olgu temal tegemist ning kokkupuutumist raamatuga, seda enam kokkupuutumist elu endaga.

Selles vastolus on autor ise küll teadlik. Oma raamatu I jao eessõnas ütleb ta kohe alguses: „Õppekava ei nõua küll usuõpetuses kahe esimese aasta jaoks õpperaamatut. Omeli on aine sedavõrt raske, et kirjastus arvas võimalikuks ja kohaseks „lugemikuga esineda“. Autor põhjendab siis „lugemiku“ ilmumist aine raskusega. See on ju tõsi. Kuid — kas ei peitu siin ometigi hädaoht, millest usuõpetuse õppekava tahtis just õnnelikult mööda juhtida? Ja kas ei peitu see hädaoht, võib olla, enam nimes „lugemik“, kui asjas, raamatus endas?”

Kas ei või juhtuda kergesti, et just „lugemiku“ ilmumine nii mõnegi õpetaja võib meelitada omale asja kergemaks tegema kui soovitav? Et ta tõepoolest ainult laseb lugeda, selle asemel, et ise jutustada? Kusjuures ta jutustades muidugi võiks kasutada raamatus leiduvat materjali, kuid nüüd on „lugemik“, ja ta laseb ainult lugeda ka klassis. Ja tagajärg on see, et usuõpetus võib kaotada omast värskusest,

elulikkusest, et talle külge hakkab raamatulikkuse maik.

Kuid — ei tahaks peatuda pikemalt selle juures.

Olgugi, et see hädaoht on olemas, et õppekava ei ole süüdi selles hädaohus, mõeldav on ju ikka, et kirjutatakse midagi ka noorematele lastele, midagi lugemiseks, ka piiblilugude alal. Ja kui mitte klassis, siis koduseks lugemiseks. Lihtsalt vastu tulles laste soovidele. Sest teada on, missuguse innuga mõnikord lapsed loevad ka piiblilugusid. Mõistagi, ei mõelda siin mingisuguste koduste „ülesannete“ peale, vaid peetakse silmas ainult laste huvi ja vaba algatust.

Kas on nüüd tegemist sarnase või sarnaste lugemikkudega või käsiraamatutega, igatahes tuleb vastata nüüd küsimusele: Kuidas sisuliselt hinnata *Tennmanni* raamatuid? Kuidas hinnata lugusid niihästi sisult kui vormilt? Kas on nad korda läinud? Kas on nad laste-kohased, lastepärased? Kas annavad nad ka muidu mõõdu välja — meetodiliselt, pedagoogiliselt vaatekohalt? Ja kuidas on lugu muu materjaliga? Kuidas — lauludega, salmidega, arutustega jne.? Kuidas meetodiliste näpunäidetega eessõnas? Kuidas piltidega? Nendele, võib olla ka veel muudele küsimustele, tuleb vastata, kusjuures raamatud ei tule vaatlusele üksikult, jagudekaupa, vaid kõik koos, korraga.

Ülal tähendasin juba, et piiblilugude poolest on autor silmas pidanud ministeeriumi kava, välja arvatud väikesed labkuminekid. Nii pruudub näiteks III jaos Ruti lugu, lugu Hannast, vagast naisest, mis nähtud ette kavas ja mis sisaldavad nii mõnegi ilusa kasutamisväärtse joone.

On aga võetud, teisest küljest, Joosepi lugude hulka lugu Potivari naisest II jaos, mille kohta küll võib tekkida küsimus, kas see lugu on küllalt sünnis lastele. Ja kui ka Tennmann on andnud sellele loole võrdlemisi õnneliku kuju — kujutatakse nõnda, et Potivari naine tahab saada Joosepi omale meheks — millega aga küll kuidagi ei saa leppida, just lugemiku seisukohalt, see on illustratsioon selle loo juure.

Kuid piltidest pärast.

On sellega siis piiblilugude valik ja sisu juba õppekava läbi enam-vähem otsustatud — mõnes osas on siiski jäetud kaunis laiad piirid, mida enam oleks võinud ära kasutada, — siis tekib õieti kõigepealt küsimus vormi kohta, s. t., selle kohta, missuguse kuju autor on andnud neile lugudele, kas on tal olnud kuju andmisega õnnelik käsi?

Kuju andmisega piiblilugudele liigub Tennmann uuel joonel. Kuna endistel aegadel kujundati piiblilugusid võimalikult Piibli teksti alusel, pooldab Tennmann tähtsal määral vaba jutustusviisi — vähemalt kolmes esimeses jaos — kus piiblilugusid ei jutustata Piibli kirjatähe järele, vaid kus neile antakse vabam kuju, püüdes lugeda ridade vahelt, plastilisemalt esile tuues situatsioone, jälgides motiive, moderniseerides jne. Ei saa salata, et Tennmanni jutustatud lood omavad selle tagajärjel palju värskest. Ka põhimõtteliselt ei saa olla sellase käsitusviisi vastu, kui ta laseb paista ka mõnd lugu natuke võõrana, näit. „Kain, kade vend“ — III jaos. Uus usuõpetuse kava näeb otsekohe ette ka sellase viisi, seejuures ainult hoiatades, et „loo antentlikust käigust“ kinni peetagu ja väljamaalimises nii kaugele ärgu mindagu, „et peasi kaob üksikasjade alla“ (lehekülj 10).

Seda hoiatust on ka Tennmann pidanud silmas üldiselt, s. t., niipalju, nagu arvestab sarnast hoiatust näit. tuntud Zurbhellen-Pfleidereri raamat: „Wie erzählen wir den Kindern die biblischen Geschichten?“ — kus üksikasjades ka õige vabalt jutustatakse ja siiski ollakse veendumusel, ja osalt ka õigusega, et põhimotiivid on võetud kõik Piibli tekstist.

Mõne loo ongi Tennmann kujundanud õige lähedas kontaktis Zurbhellen-Pfleidereri lugudega, näit. „Kain, kade vend“ (III j.), „Jeesuse sündimine“ (I j.), „Variseri kojast“ (IV j.) — see viimane lugu tundub küll juba liiga vaba — selle vahega kõigepealt, et lood tema juures osutuvad lühemaiks, seetõttu võib olla ka veidi pealiskaudsemaiks. Teatud pealiskaudsust tuleb küll Tennmannile üldse ette heita. Tundub, nagu poleks tema küllalt igakord kõik esile toonud,

mis peitub lugudes, küllalt üksikloosse süvenenud — või peab klass tegema selle töö? Pealiskaudsus selgub muuseas ka järgmisest, iseenesest küll väikesest ja välisest joonest, et loos „Halastaja Samaria mees“ — (I j.) — jutustatakse teekäijast, kes teel on Jeerikust Jeruusalemma ja seda asjaolu, nimelt, et ta tõttas Jeruusalemma poole, kasutatakse siis õige laialt situatsiooni kujutamiseks, kuna see Jeesuse tähendamissõnas seisab ümberpöörduvalt: Ta oli teel Jeruusalemmast Jeeriku. Viga on siin tulnud nähtavasti lihtsalt sellest, et autor pole võtnud vaevaks tähendamissõna hoolega lugeda. Sest muud olulist põhjust ei ole siin muutmiseks. Situatsiooni kujutamiseks ning maalimiseks oleks teekond Jeruusalemmast — Jeeriku andnud niisama palju materjali (Samal joonel on fakt, et IV jaos lehekülj 78 räägitakse Margarete Wredest, kuna tema nimi on Matilde).

Jeesuse sündimisloo kohta tuleks märkida juba sisuliselt, et siin peaks inglil ilmumise ja kuulutuse karjastele õige osavalt sõlmima karjaste unega ning unise olekuga, ja sellega nagu teed tasandama ime ratsionaalseks mõistmiseks. Kuid olgu sellane võte muidu ka lubatud — imelikul viisil aga teiste imelugude juures palju ei ratsionaliseerita — just jõululoo juures tundub ta üleliigne. Ei tule ju just seda lugu mõõta mitte ainult kuiva ajaloolise mõõdupuuga — küsides ainult: mis sündis seal tõesti ja kuidas seal kõik sündis väliselt, — vaid läheb meil just jõluevangeeliumi mõistmiseks, tahaks öelda, luulelist intuitsiooni tarvis. Seda silmas pidades võime üsna rahulikult, eriti lastele, rääkida inglite ilmumisest ja laulult Petlemma väljadel ilma mingisuguse kommentaarita ja olgu ka see kommentaar iseenesest küll nii tagasihoidlik ja ühtlasi osav nagu Tennmanni raamatus. Ei saa ka õigeks pidada abielu markeerimist Joosepi ja Maria vahel Tennmanni raamatus, millest, nagu teada, evangeeliumi tekstis ei seisa mitte midagi, ja milline markeerimine — rääkimata dogmaatilistest küsimustest — tähendab ikkagi jõluevangeeliumi usulis-luulelise momendi tagasinihutamist kuivade faktide kasuks.

Paradiisiloo kujutise kohta — „Inimese õnne kohta“ (III j.) — tahaksin märkida, et selle loo just Piibli tekstis esinevaid dramaatilisi momente pole küllalt kasutatud, näit., Jumalast, kes Adamat otsib peale langemist jne. Niisama oleks võinud siin Jumala keeluse sõna: „Teie ei pea mitte sööma jne.“ tuua Piibli monumentaalsele tekstile vastavamas redaktsioonis.

Kui nüüd üldiselt võtta Tennmanni jutustatud piiblilugusid, siis peab küll ütleva, et Tennmannil ei näi olevat otsekohe lastepärast jutustamiseandi, et mõni tema lugudest osutub isegi õige raskepärasena, nagu „Jeesuse kiusamise lugu“ IV jaos, kus näiteks lause: „Jumala ande ja võimu kergemeelne tarvitamine ainuüksi oma kasuks — see on kiusatus. Aga Jumala võimu kinnitamine on enese salgamine“ (lehekülj 19) peaaegu võimata aru saada. Teisest küljest peab tähendama, et Tennmanni lugudega jällegi üldiselt võib jääda rahule, eriti veel, kui pidada silmas, et meil siin tõesti on tegemist, nagu autor ise ütleb I jao eessõnas, „esimese katsega uue joone peal“ — muidugi meie oludes. Vast oleks olnud aga soovitav, kui autor oleks enam pidanud silmas õppekava näpunäidet teemide formuleerimise kohta, nimelt, et teeme tuleb formuleerida võimalikult huvitavalt (ei mitte „Taaвет ja Koljat“, vaid „Kuidas Jumala abi peale julge karjapoiss tugeva sõjakangelase maha löi“) — ja kui ta oma lood oleks varustanud vastavate pealkirjadega, vähemalt oleks toonud rohkem näiteid selle kohta.

Mis nüüd puutub muudesse lugudesse, siis oleks küll olnud hea, kui õppekava näited, mis hoolega valitud, kõik oleksid aset leidnud Tennmanni lugemikudes, ja nimelt sellesamas paigutuses. Peale nende lugude siis muidugi ka teised lood. Ei saa öelda, et otsekohe õppekava näidete asemel valitud lood oleksid paremad. Nii on E. Petersoni lugemisraamatus leiduv lugu „Lapse armastus“, mida soovitab õppekava (I klass) kindlasti parem, — sest ta on lihtsam, elulisem, kui Tennmanni I jaos leiduv lugu sama pealkirja all. Esimeses on jutt väikesest tüdrukust, kes öösel raskele hambavalule vaatamata

oma ema ei ärata, sest et ema oli väga väsinud; teises on jutt poisikesest, kes tahab olla toeks emale ja harjutab end märgiviskamises öö läbi, et teisel päeval leida teenistust peremehe juures, kes oli teinud tingimuseks just selle oskuse.

Nii tuleb ka, et vahekorra loodusega Tennmannil ei ole ainustki lugu (I jaos). Ainukene näide, mis leidis õppekavas, nimelt „Leevikene“, on jäetud siin välja.

Mõni lugu on Tennmannil täiesti ebaõnnestunud. Nii küll I jaos lugu kooliõpetaja sõbrast ja tema ennustustest (lehekülj 112). Ei saa ikka nii julgesti järeldada katkistest saapataldadest, et poisist ei saa midagi — aga kui tallad olid katkised vaesuse pärast? Veel vähem on tõenäolik, et need ennustused läksid kohe täide! Enamvähem ebaõnnestunud on ka lugu II jaos „Küünarnukid jõulupidul“, millest lõpude-lõpuks jääb nagu segane mulje: ei jõuta nagu täie — muidugi sisemise — võiduni küünarnukkide üle!

Lugu „Brahmani õpilasest“ (I jagu) on mõttelt küll kena, kuid vormilt —

toores! Ja jällegi on just see lugu varustatud illustratsioonidega, mitte ainult ühe, vaid isegi kahega!

Niihästi M. Raud omas arvustuses (ilmunud „Päevalehes“ 1924 a. nr. 106) kui ka J. Aunver omas (ilmunud „Vaba Sõnas“ 1925 a. nr. 3) heidavad ette E. Tennmannile, et tema jutukesi ja lugusid, mis toodud väljaspoolt Piiblit, on kogunud oludest, mis lastele kaugemad ning võõramad, kuna parem oleks olnud laste elu ning lähemat ümbrust enam silmas pidada. See etteheide on teatud määral küll õige ja oleks olnud väga hea, kui Tennmanni lugemikkudes oleks olnud rohkem sarnaseid lugusid nagu: „Kui Liisi emale arve kirjutas“, või õppekavas ette nähtud ja Tennmanni juures puuduv juba nimeetatud „Lapse armastus“, või jällegi lugu „Kus Jumal elab“, mis ka kahjuks puudub Tennmanni juures. Hea oleks ka olnud, kui lugusid valides oleks püütud valida rohkem tabavaid paralleele piiblitlugude ja neis esinevatele motiividele.

(Jürgueb).

Jürgenson.

Puudusi õpetajate valimisel.

A. T—i.

Õpetajate registreerimismäärus lubab valida kutseta õpetaja ainult sel juhtumisel, kui puuduvad kutsega kandidaadid.

See määrus piirab tublisti valimise vabadust, aga ta on tarvilik sel juhtumisel, kui valival asutusel puudub valimiseks tarvilik kompetentsus. Väga sagedasti avaldub seesugune nähtus vallanõukogudes, kus mõnikord valitakse madala haridusega, praktikata ja kutseta isik, kuna praktiseerinud ja kutsega kandidaadid jäetakse kõrvale. Peterimaal oli sarnane lugu kujunenud traditsiooniks, aga ka teistes maakondades ei juhtunud seda, enne praegu maksva registreerimismääruse väljaandmist, just väga harva.

On hea, kui maakonna-koolivalitsusel on juhiks niisugune registreerimismäärus, mis ei luba kinnitada võõriti toimetatud valimisi. Nõnda saab maa-

konna-koolivalitsus kaitsta kooli huvisid, kui kohapealsed võimud neid kaitsta ei oska või koguni ei tahagi. Aga ka suur puudus on sel registreerimismäärusel: ta sunnib eelistama nõrku kutsega kandidaate tublidest kutseta kandidaatidest ja valima esimesi. Sagedasti on mõni kutseta õpetaja oma kutsega ametivennast tublim töömees koolipõlul, aga teda ei saa valida, sest registreerimismäärus ei luba seda eelpool kirjeldatud juhtumisel.

Hiljuti juhtus kuskil vallas järgmine lugu. Õpetajakohale kandideerisid üks kutsega ja hulk kutseta õpetajaid. Registreerimismäärust täpselt täites, ei saa sarnasel juhtumisel valimist sõna otsekoheses mõttes ollagi, vaid tuleb võtta ainuke kutsega kandidaat. See vallanõukogu oli valimises täiesti teadlik, ta tundis vastavaid määrusi, aga tundis ka mõnd kandidaati niivõrt hästi,

et oli kindlal arvamisel, et see ainuke ilmunud kutsega kandidaat on nõrgem ühest kutseta kandidaadist. Kutsega kandidaat oli vanema-aja õppeviiside ja osalt kõrvaliste majanduslikkude ja äri-liste huvidega õpetaja, kutseta kandidaat aga kõrgema haridusega ja uuema aja ettevalmistusega vilunud koolimees. Vallanõukogu ja kooli hoolekogu oleksid heameelega valinud kutseta kandidaadi, teades, et talitaksid seega kooli huvides, aga maksvate määruste alusel maakonna-koolivalitsus ei lubanud.

Mõistagi, et see juhtumine ei ole ainuke sellesarnane. Niisuguseid juhtumisi on sagedasti ja nende põhjuseks on maksva registreerimismääruse puudulikkus.

Nii head ja tarvilikud kui need kutsed ja diplomid ka ei ole, aga neid ei tohiks seada tähtsuse poolest isikust ettepoole, et öelda võiks: enne paber, siis isik ise — sellane kord oleks liig bürokraatlik ja meie elu arenemisele ning kooli heakäekäigu huvidele tihti kahjulik. Küll ühendame diplomiga vastavad teadmised, kuid alati ei saa nendega lahutamatu siduda isiku tublidust ja kõlbulikkust teatava ülesande jaoks.

Mis maksva õpetajate registreerimismääruse puudulikkusesse puutub, siis on

hädasti tarvilik, et selles tehtaks tarvilikud täiendused, et kui ei ole võimalik kutseta õpetajate, kes juba aastaid seisnud oma ülesannete kõrgusel, anda vastav kutse-diplom, siis võiks ju ometi teha praktiseerinud ja oma tööalal vilunud kutseta õpetajaid valimistel kutsega õpetajaga üheõiguslikeks*).

On kurb nähtus, et õpetajaid katsutakse valida poliitilise meelsuse järele. Sellepärast on sündinud palju pahandusi ja tüli õpetajate ning omavalitsuste vahel, sest kord on vallanõukogus mõjul üks, kord teine poliitiline partei, kusjuures peetakse hoolikalt silmas õpetaja poliitilist vaadet nii tagasihoidlikul kujul kui see ka ei avaldu. Ja kui leitakse, et ta ei kuulu ühte parteisse oma poliitiliste vaadete poolest sellekordse vallanõukogu või hoolekogu enamusega, siis otsitakse põhjuseid, mis võiksid kutsuda esile rahulolematuse õpetaja vastu. Selle tagajärjeks on, et õpetaja elu tehakse mitmesuguste asjatute torkimiste läbi kibedaks, ja ta lahkub järgmisel aastal kohalt. Selle igavese rändamise all kannatab kool.

*) Kellele kuuluks kutseta õpetajate võimete, vilumuse ja tubliduse hindamine?

Toimetus.

Välismaalt.

Noorsoo kaitsmiseks

pahna- ja sopakirjanduse eest asus Saksa riigipäev mõne aja eest vastava seaduse arutamisele. Eelnõu järele tulevad seada sisse pahna- ja sopakirjanduslike toodete nimekirjad. Nimekirja kantud teose levitamine rändmüüjate ja nende avalik väljapanek kaupmeeste poolt oleks keelatud, samuti ka tellimiste kogumine nende peale. Lõpuks nõuab eelnõu, et tuleks valjusti keelata mainitud teoste pakkumine, müümine või maksuta kasutada jätmine alla 18 aasta vanustele isikuile.

Eelnõu on kutsunud esile mitmel pool ägeda vastuseismise ja terava arvustuse. Ühed näevad temas ohtu kirjanduse vabale arenemisele, teised lai-

davad keelatud raamatute „indeksite“ süsteemi, missugused nimestikud saaksid aina reklaamiks pahnakirjandusele jne.

Tõsi aga on, et eelnõu on juba teisel lugemisel vastu võetud. *H. Sakk.*

Haridusministeeriumi loomisel.

Nagu teada, on P.-Am. Ühisriikide hariduselu ülem juht (s. o. Sisedepartemangu haridusbüroo juhataja — Ühisriikide hariduskomissar ehk „Commissioner of Education“) ametlikult rippumatu kongressist ja poliitiliselt iseseisev isik. Selle nähtuse on teatud riigitegelasringid tunnustanud ebaloomulikuks, arvesse võttes hariduse tähtsat osa riigielus. Möödunud aasta detsembris esi-

tagigi kongressile seaduseelnõu erilise, iseseisva haridusdepartemangu loomise kohta, mille juht (sekretäri tiitliga) oleks siis ka valitsuse liige, — ühe sõnaga — haridusminister, nagu mujal.

Seni on vastav komisjon kogunud hulga täiendavat materjali eelnõu kohta hariduse keskkorraldusest paljudes riikides, muuseas ka *Eestis*. Eelnõu oli elaval arutusel komisjonides kui ka ajakirjanduses, kuid ta lõpulik saatus on alles selgumata. Arvatakse, et vastasrind (kuhu kuulub kaaluvamaid jõude, kes — muide — kardavad föderatiivse keskvõimu tugevnemist osariikide prestiiži arvel haridusküsimuste otsustamisel) tuleb küllalt tugev, et tagasi lükata eelnõu ja selle asemel läbi viia tarvilikke parandusi praeguse haridusbüroo tegevusala laiendamiseks ja tema töö intensiivsuse tõstmiseks.

—hk.

Kunstlikku päikest

soovitab, „The Journal of Educat.“ teatel, prof. Leonhard Hill koolilastele. Igal koolil tuleks seada sisse ultraviolettkiirte allikas (hind umb. 30 naelsterl.), mis alati võimaldaks õpilastel igal ajal võtta kunstpäikesevanne, mille mõju ei ole loomulikkudest päikesevannidest mitte palju nõrgem. Vastav aparaat võimaldaks kuni 12 õpilasel korraga valgusvannide võtmise. Vannivõtjad on supeluspükstes ja varustatud tahmaste prillidega, — silmade kaitseks.

Kahest 5-minutilise vannist nädalas aitab üsna rahuldavate tagajärgede saavutamiseks. Lambi kulud on 6 penni tunni kohta. Üks lamp suudab rahuldada mitme saja õpilase tarvidusi.

Maalaste kohta, kellel alati küllalt võimalusi on värskes õhus ning päikese käes viibida, tohiks kunstpäikese sisseseadmine koolis paista tarbetuna, linnas kasvavate laste juures aga avaldavat kunstpäike otse silmapaistvalt kosutavat mõju.

—hk.

P.-Ameerika Ühisriikides

on, Harvardi professor *John Adamsi* viimaseil kokkuvõttele, 88% õpetajaid naissoost.

—hk.

Inglise kooli päevamured.

Inglise õpetajaskond rahuldusega võib vaadata tagasi käidud tee peale. On jõutud välja organiseerimis- ja asutamisajast, on võideldud kätte võrdlemisi rahuldav seisukord. Tõenduseks mõned arvud. Inglismaal ja Walesis 31. märtsil 1925 oli 20.734-jas avalikus rahvakoolis 117.320 kutsega õpetajat (certificated) 33.375 kutseta (uncertificated), 9977 supplementary teachers (õige puuduliku ettevalmistusega) ja 3956 eriaineõpetajat. Neist on National Union of Teachers'i liikmeid umbes 117.000, kellest igaüks maksab liikmemaksu 1 £ aastas. Sellest tuleb ka, et N. U. T-l on aukartustäratav varandus, umbes 610.000 £ ja et teda tunnustavad ka reaktsoonijuhid.

Palgad on rahuldavad. Et saavutada kokkulepe õpetajate ja kogukondade vahel, haridusminister Ficher varssi peale sõda kutsus vahekohtunikuks lord Burnhami, „Daily Telegraphi“ omaniku. Ta toimis erapooletult, osavasti ja kannatlikult, nii et mõlemad pooled on rahuldatud tulemusega. Kuigi mõned krahvkonnad esialgu tõrkusid tunnustamast nn. Burnham-skaalat, ta hakkas maksma kogu riigis 1. aprillist 1926.

Ametlik võrdlus 1914 ja 1924 aasta palkade vahel näitab suurt tõusu: siis 118, nüüd 289 naelsterlingit (kutsega õpetaja keskmine palk). Pisut märgatavast elumaksumuse tõusust pole kuulda kaebid lehtedes. 1925 hakkas maksma ka uus pensioniseadus (Superannuation Bill), mis mõneks ajaks kõrvaldab võitluse sel alal.

Kuna õpetajate palganormidest oli jutt „Kasv.“ Nr. 4, ei puuduta meie neid siin teiskordselt.

Naisõpetajad saavad umbes 82% meesõpetaja palgast. Sellega paljud pole rahul ja nõuavad võrdset tasu meesõpetajatega. Nad on liitunud oma organisatsiooni, kes N. U. T-le heidab ette hoolimatust naisõpetajate seisukorra vastu.

Ei makseta perekonna-ega lasteabi- raha, selle eest jälle abielus ja lasterikkad õpetajad on maksustatud hoopis kergemini. Vallaline peab maksma 300 naelsterlingilise palga juures 10 n-st.

aastas tulumaksu, abielus õpetaja sama palga juures 1 £ 5 s.

N. U. T. ei taha kuulda perekonna-abirahadest, kuigi mõnelt poolt soovitatakse nende sisseadmist õpetajate juures, sest talle iga eksperiment palkadega näib kardetav pärast rasket majanduslikku võitlust.

Abielus naisõpetaja Inglismaal on väga erandlik nähtus. Naisõpetajad abielludes harilikult loovutavad õpetajameti, kuigi seadus ei nõua seda. Mõned kohalikud koolivalitsused püüavad põhjendada seda nõuet sellega, et naisõpetaja abiellunult kunagi ei suutvat säilitada endist viljakust ja olevat ülekohtune ka kohtaotsivate noorte naisõpetajate vastu lubada edasi olla teenistuses neil, keda mees küllalt jõuab toita. Vallandatud naisõpetajad ühiselt N. U. T-ga on nõudnud oma õigust kohtuteel, kuid Court of Appeal on tunnustanud õigeks sellased vallandamised. Londoni Õpetajate Ühing omal koosolekul veebruaris 1926 protesteeris niisuguse teguviisi vastu.

Et naisõpetajatele ollakse kohustatud vähem maksuma, paljud kogukonnad võtavad ametisse peamiselt naisi, ka meesklassidele. Kas see on soovitatav ja kohane, on praegu vaieldav. Igatahes naisõpetajate protsent on õige suur.

Mõned arvud:

	meesõp.	%	naisõp.	%
1880—81	17195	38,6	27385	61,4
1923—24	39005	24,5	120226	75,5

Ümber sama protsendivahekord maksub ka klassijuhatajate ja direktorite kohta, siiski direktorite kohtadel naisi on tunduvalt vähem.

Põlevaim päevaküsimus on võitlus kogukondadele antava toetuse ümber. 1870 pandi maksuma nn. Grand-süsteem, mis sellal lubas maksta 4–8 shillingit õpilase kohta. Seda arvu kestvalt on suurendatud. Mida enam riik korraldas koolielu, mida kohustavamaks tehti hoolikane pimedate ja vigaste, alatoitlust kannatavate ja nõrgaandelistest eest, seda rohkem ta pidi andma lisatoetusi. 1919 pandi maksuma uus kord, nimelt riik ja kogukond jagasid väljaminekud omavahel nii, et kummagi kanda jäi 50%. See on suureks soodustuseks koolisõbralikele kogukonnile, kes võivad olla

kindlad, et pool igast uuest kulusummast tuleb riigilt. See n.n. Fisher Act on võimaldanud õpetajate palgade ühtlase tõstmise kogu riigis.

Praegune parempoolne valitsus peab oma suurimaks kohuseks kokku tõmmata. 1925 aasta lõpul haridusminister lord Percy tegi ettepaneku, et kogukondadele antav toetus määrataks kindlaks võimalikult ühtlaselt kolme aasta peale, püüdku kogukond siis ette võtta parandusi ja täiendusi oma koolis või mitte. Niiviisi riik tahab toetust väiksemaks kruvida vähehaaval. Valitsus seletab, uued koolikulud pidavat kaetama erilistest maksudest, riigil polevat võimalik anda toetust.

London, näiteks, annab välja kooli peale iga lapse kohta kolm korda rohkem, kui mõni tagurlik kogukond maal. Kui riik hakkab pidurdama, siis ta kindlasti piirab omi kulusid. Nii aga halvatakse kogukondade algatus ja, võib olla, hakatakse kärpima ka õpetajate palka. Valitsuse sellaste kavatsuste vastu õpetajaskond protesteerib kõige energilisemalt ja nimetub niisuguseid püüdeid täiesti obskurantlikeks.

Viimasel ajal küll haridusministrium on muutunud ebakindlamaks oma pidurdamispoliitikas, kuid ta siiski loodab läbi suruda kindlate toetuste süsteemi, kusjuures talle on abiks parlamendis vastuvõetud Economy Bill, mis annab ministriumile õiguse teha kärpimisi kogukondade eelarvete koolikuludes. Õpetajaskond ei rahuldu, sest ta teab, et sellane õigus tagurliku ministri käes on hirmsaks relvaks, kuigi Baldwin seletab, et ta kokkuhoidmist koolikuludes ei taha teostada, sest siis ta kaotaks enamuse, kuna ta vastu oleksid siis peale töölisparteilaste ka vabameelsed ja suur osa vanameelseid.

Samal ajal aga kogukonnad ootavad riigitoetuse saamise uut korraldust ja viivitavad uute koolimajade ehitamisega, kuigi 665 koolimaja ametlikult on tunnustatud kõlbmatuks ja ka paranduskõlbmatuks. N. U. T. nõuab, et ei ehitataks ühtegi koolimaja, mis ei vasta tervishoiu ja pedagoogilistele nõuetele. Rahvakool oma alamast kihist õpilastega peab töötama halvemais tingimuses, kui kõrgem kool rikkamate koda-

nikkude lastega. „Rahvuslikku üksmeelt“ ka selles küsimuses!

N. U. T. tahab kõrvaldada igane-nud tõkkes ka praeguses koolikorrall-duses. Ettevaatlikult ta valmistab pinda tulevasele ühtluskoolile. Siin on praegu siiski võitmatuid takistusi. Inglise kooli-elus valitseb praegu nii suur killustus ja mitmekesisus, nii puudulik tsentrali-satsioon ja ülevaatlikkus, et siin on väga raske luua ühtlane korraldus.

Praegu paljudes linnades püütakse korraldada koolielu nii, et 11. eluaasta oleks piiriks alama- ja ülemrahvakooli vahel. Õpetajaskond loodab anda sel teel kõigile lapsile 11—15 eluaastani hariduse, mis vastaks praegusele secondi educationile. Ta on nõudnud aastatekaupa, et koolikohuslik vanus tõstetaks 15-dani eluaastani, kusjuures aktuaalseks põhjuseks on tugev tööpuudus noorurite hulgas. Kuid ainult East Suffolk on teostanud selle soovi, nagu näitavad tulemused, väga heade tagajärgedega.

Palju tehakse andekate toetamiseks, juba Central School'ide arvu suurenda-misega, mis vastavad umbes meie kesk-koolile, ja ka õppemaksust vabastami-sega. Haridusministri teatel Inglismaa ja Walesi kõrgemais kooles 1. oktoobril 1925 oli 134348 õppemaksust vabasta-tut, s. o. 36,6% õpilaste üldarvust. Tu-hande kodaniku kohta tuleb 20 õppe-maksust vaba kohta koolis. Rida ko-gukondi on püüdnud toetada andekaid üldise õppemaksu ärajätmisega kõrge-mais kooles, kusjuures võetakse vastu õpilasi eksamitega.

Näiteks	Õppem. vabade kohtade arv	1000 elaniku kohta
Bradford	5027	17,6 kohta
Methrhyr Tydfil	1090	13,6 „
Rhondda	1736	10,7 „
Halifax	820	8,3 „
Ewansca	1056	6,7 „

Hoolitsetakse ka naisõpilaste kõr-gema hariduse eest. Naiskoolide areng on otse üllatav:

	1905	1925
Kõrgemaid meesk.	292	471
Kõrgemaid naisk.	99	462
Ühiskoole	184	348
Meesõpilasi . . .	61179	188268
Naisõpilasi . . .	35519	171176

Kõrgema kooli õpilase peale kulu-tati 1912: 16½ £, 1922—29 £; rahva-kooli õpilase peale ainult 11 £ 5 s. 9 d. 1904 tuhande elaniku kohta oli vaevalt 3, nüüd 9,5 õpilast avalikus kõrgemas koolis, arvestamata erakoolid.

Vastuvõtmiseksamitega õpetajaskond pole rahul. Ta nõuab rohkem võimete hindamist, vähem teadmisi, eriti ta soovib osa võtta üldisest üheteistkümneaastaste eksamineerimisest, et nende hulgast andekad välja sõeluda. Need saavad rikkalikke kasvatustoetusi ülikooli-ni. London näiteks toetab andekaid üliõpilasi nii suure summaga, kui palju nende oma sissetulekud on väiksemad 200 £. Ülikoolides on riigil 178 stipendiumit, mis ulatuvad 80 naelsterlin-gini peale õppemaksust vabastamise.

Haridusminister Percy arvab, et kõr-gema hariduse soodustamiseks tuleb teha palju enam, kuna pole veel sun-duslikku täienduskooligi. See on küll 1918 a. seaduses ette nähtud, kuid rahalise kriisi pärast seni teostamata. Ühel õpe-tajate kongressil Percy seletas: „kuna keegi üheteistkümne- või kaheteistkümneaastase kohta ei või öelda ette arene-mist, rahva- ja kõrgema kooli vahel peab olema ikka ülemineku võimalusi. Ka juba kutseliselt tegeval peab olema võimalus täieliku hariduse saamiseks. Ei rahva- ega kõrgemat kooli tohi eelista üksteisele. Ainult andekad peavvad pääseda ülikooli. Õpilased, nii õppemaksust vabastatud kui ka maks-jad, peavad õigustama oma valiku, mitte vaimlise varaküpsusega või eksa-mitega, vaid oma vaimliste võimete üld-värskusega ja oma iseloomuga. Kui me ka pikendame koolikohustuse 15-dani eluaastani, peaksime siiski tegema soodustusi neile annetele, mis ilmuvad alles 17-dal ja 18-dal eluaastal. Maa-sool rahva hariduses pole mitte harilik kõrgema kooli õpilane, vaid poiss, kes lõpetas rahvakooli ja õppis õhtukoolis üheksa liiga pikka aastat. Niisuguseile peame võimaldama ülikooli pääsu; sel-lest on rohkem kasu, kui paljudest puht-vormilisist reformettepanekuist“.

Inglise õpetajaskond loodab, et mi-nistri sõnadele järgnevad teod.

Soome rahvakooli uus ülalpidamiseadus.

Töime omalajal ülevaate soome õpetajate palgavõitlustest ja ühenduses sellega ka rahvakooli ülalpidamiseaduse eelnõust. See eelnõu võeti vastu eduskunnas mõningate muudatustega ja hakkas maksma seadusena 1. augustil s. a. Seaduse vastuvõtt eduskunna poolt on soome õpetajate kauaaegse ja energilise palgavõitluse tulemus, saavutatud vaatamata eduskunna parentiiva vastuseisule. Seadus määrab õpetajate majandusliku seisukorra ja korraldab üldise koolikohustuse elluviimist.

Seadus jaguneb viide ossa. Esimeses osas „üldmäärusi“ — öeldakse et rahvakooli asutab ja peab ülal kogukond, kes kannab ka sellest tekkinud kulud, saades abi valitsuselt. Kogukond peab andma määrad kooliülalpidamise kohta, millised kinnitab koolivalitsus.

Teine osa — „Maakogukondade rahvakool“ — käsitleb koolikohustuse koondamist maakogukonnas. Siin öeldakse, et rahvakooli jaoks tuleb muretseda ruumid, võimalikult ka mängumuru ja spordiplats. Kogukond saab toetust 20—40% koolimaja ehituskuludest ja 40—60% suuruses amortisatsioonlaenu. Kehvemaile ja harvem asustatud kogukonnale võib anda toetust ehituskulude kogusuuruses.

Kõrgema rahvakooli õpetaja saab järgmised naturarastad: meesõpetaja kolme- ja naisõpetaja kahetoalise korteri ühes köögiga, lõhutud põletispuud, valgustuse, kuuri heinte ja puude jaoks, sauna, keldri, aida ja kaevu, lisaks ühele lehmale jatkuva karjamaa ning lõppeks kooli lähedal vähemasti poole hektarit põllumaad.

Rahas kõrgema rahvakooli õpetaja saab: a) põhipalka: abielus olev või olnud, kes on perekonna peaasjaline toitja ja kel on üks või rohkem lapsi, 17400 smk., muu õpetaja 15000 smk. aastas; b) kasvatustasubiraha, kui õpetaja on perekonna peaasjaline toitja ja kui tal on rohkem kui üks laps, keda tema toidab ja kes on alla 15 a. vanad, 1200 smk. aastas iga selle lapse kohta, aga nii, et abiraha maksetakse ühe eest, kui lapsi on kaks, kahe eest, kui neid on kolm jne; ja c) teenistusvanustasu iga nelja aasta pärast, iga kord kuus protsenti rahas maksetavast põhipalgast ja üldse neli korda.

Alamrahvakooli õpetaja saab naluuras vähemasti ühe toa ja köögiga korteri, põletispuud, valgustuse ja tarvilised kõrvalhooned.

Rahapalka ta saab: põhipalka 10200 smk. ja vanustasu ning kasvatustasubiraha samul tingimusil kui kõrgema rahvakooli õpetaja.

Koondatud rahvakooli õpetaja saab kõrgema rahvakooliõpetaja palga ning pikema tööaja eest 2400 smk. aastas.

Juhataja ameti eest maksetakse 600 smk. aastas.

Natuurarastus asemel võib maksta raha. Naisõpetajal, kes on abielus sama kooli meesõpetajaga, ei tohi olla erikorteri ega tohi ta saada rahalist tasu selle asemel, kui mehel on kõrgema rahvakooliõpetaja korterile vastav korter.

Voolimis- ja käsitööõpetaja saab 450 smk. aastas nädalatunnilt.

Rahapalka tasub riik, ühtlasi annab kogukonnile toetust kahe kolmandiku suuruses neist kuludest, mis on tekkinud koolihoonete parandamisest, mööbli ja õppeabinõude ning õpilasile antavate õpperaamatute ja õppeabinõude hankimisest.

Kehvemaile kogukonnile antakse toetust 10—30% suuruses õpetajale antavast põhipalgast.

Kolmas osa kõneleb rahvakoolist linnades. Olenevalt kohalistest oludest, koolivalitsuse kinnitatud klassidesse jagamise järele linnaõpetaja madalaim põhipalk on: abielus oleval või olnud kõrgema rahvakooli õpetajal, kes on oma perekonna peaasjaline toitja ja kel on rohkem kui üks laps, esimeses klassis 26400, teises 25200 ja kolmandas 24000 smk., muul kõrgema rahvakooli õpetajal esimeses klassis 22400, teises 21200 ja kolmandas 20000 smk.; alama rahvakooli õpetajal esimeses klassis 17400, teises ja kolmandas 15000 smk.

Lisaks õpetajad saavad kasvatustasubiraha samadel tingimustel kui maaõpetajad ning teenistusvanustasu neli korda, iga nelja aasta järele 4% põhipalgast.

Linnadele jääb õigus korraldada tasumaksimist ka teisiti, kui palga kogusumma aga on vähemasti sama suur, kui seaduses määratud. Linnad saavad toetust rahvakooli ülalpidamiseks neljandiku suuruses tegelikest kuludest.

Neljas osa käsitleb õpilaste toetamist ja ütleb, et rahvakooliõpilasile antakse maksula õpperaamatud ja muud koolitarbed ja et rohkem kui viie kilomeetri kauguselt lapsed tulevad küütidada kooli, kusjuures osa kuludest kannab kogukond. Kehvemaile lapsile tuleb anda toetust toiduainete ja riiete näcl, et võimalduks kooliskäimine.

Viidasse ossa — „Erimäärusi“ — on koondatud kõik ülejäänud paragrahvid, siin kõneldakse õpetajate tuuldide normest, pensionist jne.

Rahvakooliõpetaja on kohustatud andma ülemas ja koondatud rahvakoolis kõige rohkem 30 nädalatundi ja alamas rahvakoolis kaks-kümmendneli.

Jättes kõrvale mõned vähemolulised paragrahvid, siirdume pensionisaamise korra juure.

Alaline õpetaja saab pärast 30-ne aastast teenistust ja 60-ne aasta vanust järgmiselt pensioni: kõrgema ja koondatud rahvakooli õpetaja 12000 smk. ja alama rahvakooli õpetaja 7200 smk. aastas.

Ku. alaline või ajutine õpetaja lahkub ametist varem parandamata haiguse tõttu või muul temast olenematu põhjusel tal on võimatu pidada ametit, talle antakse eluaegne abiraha, mis 5 aastat teeninule vastab neljandikule eeltoodud läiest pensionimäärast ja kauem teeninule iga teenitud aasta eest kahekümnendikule läiest pensionist, kuna 20 aastat teeninu saab täie määra.

Erijuhuseil ja erilistes vanolides pensione võib saada ka enne 60 a. vanadust, kuid mitte alla 54 a.

Need oleksid olulisemad kohad seadusest.

Seadus noorsoo kaitseks sopakirjanduse vastu Saksamaal.

Saksa riigipäev on võtnud vastu seaduse sopakirjanduse vastu võitlemiseks. Kuna see küsimus on päevakorral meilgi, toome ülevaate seadusest.

Seadus on lühike, — koosneb seitsmest paragrahvist:

Esimeses paragrahvis on öeldud, et sopakirjanduseks tunnustatud teoksed kantakse erilisse nimekirja ja nende kohta on maksvad järgmised kitsendused: neid ei tohi pakkuda müüa ega anda tasuta majast majja käies ja avalikel kohtadel, ei tohi paana välja vaateaknaile ega äriruumides, ei tohi võtta vastu tellimisi nende peale ega müüa neid milgi tingimusil isikuile alla 18 a. vanadust. Riigi, osariikide ja kogukondade võimud peavad hoolitsema selle eest, et sellased raamatud kuidagi ei satuks laste või noorurite kätte.

Kui sopakirjanduse nimekirja on võetud kaks ühe aasta jooksul ilmunud perioodilise trükitootte nummert, siis see toode võib sattuda nimekirja 2—12-ne kuuni. See ei käi poliitiliste päevalehtede kohta.

Teost ei või võtta nimekirja poliitilise, sotsiaalse, usulise, eetilise või ilmavaatelse tendentsi pärast.

Teine paragrahv lausub, et otsustavad nimekirja võtmise üle osariikide katseasutised (Prüfstelle). Sellased asutised võivad olla ühised eri osariigil, otsus teatatakse ülemlkatseasutise juhatajale, kes teeb teatavaks selle avalikult kolme nädala jooksul. Nimekirjadest jääb välja kuulutamata, kui riik või osariik protesteerib selle vastu.

Kolmas paragrahv käsitleb „Prüfstellede“ koosseisu Juhatajaks on ametnik, liikmeiks kuus asjatundjat. Asjatundjad peavad olema järgmisist ringkonnist, igast üks: 1) kunst ja kirjandus; 2) raamatu- ja kunstikaubandus; igast järgmisest kaks: 1) noorsookaitse ja noorsoo-org-id; 2) õpetajaskond ja rahvaharidusorg-id; Osariigi kõrgeim võim nimetab asjaomaste ühingute ettepanekul igast grupist asjatundjad kolme aasta peale.

Teos võetakse nimekirja vähemalt viie liikme nõusolekul.

Edasi öeldakse, et nimekirja võtmise otsuse peale võib anda kaebuse ülemlkatseasutisele riik, osariik, kirjastaja või autor, viimased kaks ainult kahe nädala jooksul peale otsuse tegemist. Kui kaebus tühistatakse, keegi ei tohi esitada uut ühe aasta jooksul.

Samuti võib kaevata ülemasutisele, kui lükatakse tagasi ettepanek võtta sopakirjanduse nimekirja mõni teos.

Ülemlkatseasutis moodustatakse siseministeeriumi juures, kusjuures esimeheks on siseministeeriumi esindaja, kuus liiget valitud riiginõukogu poolt ja eelpool mainitud ringkondade esindajad asjatundjaina.

Ülemlkatseasutise kulud kannab riik, asutiste kulud osariigid.

Kes eksib seaduses ettenähtud nõuete vastu peamiselt esimene paragrahv, langeb karistuse alla. Karistada võib vangistusega ühe aastani ja rahatrahviga või ühega neist trahvidest.

Selle seaduse kohta kõik saksa vabameelsed ringkonnad on võtnud täiesti eitava seisukoha. Seadus on suratud läbi kiriklaste ja parempoolsete poolt, kes ei ta mõista, et siin üldse ei saada kaugemale poliitiliste abinõudega, kui ei panda rõhku heade raamatute levitamisele heale kasvatusel ja muile positiivsele abinõudele.

Tuutakse ette järgnevad puudused. Kõigepealt puudub igal sopakirjanduse definitsioon, nii et kõik oleneb isiklikest suhtumisist. Et siin on võimalikud igasugused vastukäivused ja otse võimu kuritarvitamised, on arusaadav. Teine suurem viga on, et igas üksikus osariigis tehtud otsused on maksvad automaatselt kogu riigis. Kui mõnes tagurlikus osariigis pannakse keelu alla suur protsent uumat kirjandust, siis see peab olema mõõduandev kogu riigi kohta.

Seaduse vastuvõtuga on tekkinud suur hädaoht kultuurilisele, ilmavaatelsele ja poliitilisele vabadusele, sest on peagu kingel, et tehakse otsusi partei huvides. Seaduse vastu on tõusnud protestitorm. Suur osa saksa tuntud kirjanikke suhtub seadusele täiesti eitavalt, nii näil: Thomas Mann on nimetanud seaduse uueks inkviitsiooniks, samuti on väljendunud ta vastu Max Halbe, Ricarda Huch, Karl Henckell jne

Soome Õpetajate Karskusliidu laste-kirjatööde võistlused.

Soome Õpetajate Karskusliit on korraldanud igal aastal laste karskuskirjatööde võistlusi, millest osavõtt on olnud elav. Tänavu võistlusle peeti 27. märtsil ja ettevalmistuseks võistlusile telliti raamatuid „Mida õpin lootusingis“ ja „Lootusinglased“ ligi 40000.

Võistluskirjatöid osavõtjaid oli üldse 39648, kellest anti auhinnad 7637-le. Need arvud näitavad, kui võrt karskustöö on levinud soome koolis, õpetajate, Õpetajate Karskusliidu liikmete, töö tulemusena.

Organisatsioonide teated.

Tartumaa Õpetajate Liidu asemik- kudekogu koosolek

peeti Tartus 22. sept. Esindatud oli 14 ühingut. Koosolekust võtsid osa koolinõunikud ning maakonna koolivalitsuse juhataja.

Avas koosoleku Liidu esimees K. Neumann, kes valiti ka juhatajaks. Tegevusaruande kandis ette J. Alver. Aruande järele liidu liikmeiks oli 17 ühingut. Ühingute tegevuspiirkond on kujunenud kihelkondade järele. Rõhuv enamus kõigist õpetajaist on ühingute liikmed. Mõned ühingud kannatavad energiliste juhtide puuduse all. Otsustatakse soovitada valimisel kutse-eetika tunnistuse nõudmist. Õpetajaskonna vahetkord koolivalitsusega ja seltskonnaga on igati rahuldav, tuleb ette veel arusaamatusi valdadega.

Uude juhatusse valiti K. Neumann, J. Alver, A. Muska, R. Stahlberg, A. Reval ja K. Käppa. Revisjoni komisjoni valiti Ida Mitmits, A. Jaeger, K. Lenk; aukohtunikeks E. Oja, V. Puidak, A. Jaeger, J. Lauri ja G. Tooming; maakonna haridusnõukokku — J. Alver, K. Kirss ja R. Stahlberg. Valiti ka asemikud ülemaalsesse liitu ja mõningaaise komisjonidesse.

Aruande järele tulud on olnud 97186 ja kulusid 90722. Aruanne võeti vastu ühel häälel. Eelarve on tasakaalus 85.000 m. peal.

Tekitas valetusi kooli rakendusraamatute küsimus. Tehakse ülesandeks sellekohasele komisjonile ja koolivalitsusele asi läbi kaaluda ja maksma panna võimalikult pea. Ametiühingute liitu astumise küsimus lükati edasi, volitati pidama läbirääkimisi J. Alver ja J. Reisenbuk. J. Alver ja hra Schmidt tutvustasid koosolejaid palgaküsimusega. Koosolekul pooldati ühist palgaredelit kõigile ametnikele.

Tunnustati tarvilikuks korraldada ekskursion Soome tuleval suvel. Avaldati soovi võimaldada õpetajaile lõpetada keskkool kursuste kaudu Tallinna eeskujul ka Tartus.

Peale elavaid läbirääkimisi töö lõpetati hilja õhtul kindla tundega, et haridusaja edu on kindlustatud, kui püsib sama vaim.

Järva-Madise Õpetajate Ühingu.

Järva-Madise Õpetajate Ühingu tekkis samal aastal kui tekkisid teisedki õpetajate ühingud. Mõne tegevusaasta järele jäi ühingu elu soiku. Lõinud aasta lõpul õpetajate ühisel koosviibimisel kutsuti ühingu uuesti ellu. Valitud juhatus valmistas ühingu põhikirja. 7. okt. s. a. peeti ühingu peakoosolek, kus võeti vastu põhikiri, aastaaruanne ja 1926/27 a. tegevuskava. Ette nähtud on eeloleval tegevusaastal korraldada 2 kõnekoosolekut ja 2 referaatõhtut kutsehari- duse, tervishoiu j. t. ainetes üle. Kevadel kavat- seb ühingu korraldada ülekihelkondliku lastepeo ühes ühise koolide näitusega. Tähen datud üldine lastepidu oleks esimene sellesarnane Järva-Ma- dises. Pidu ja koolide näituse korraldajaks va- liti korraldav komisjon, kuhu kuulub üks õpetaja igast koolist.

Koosolekul tervitati ka E. Ö. L. kavatsust „Õpetajate lehte“ välja anda, ühtlasi võeti vastu ka juhatusse ettepanek tellida kõigile liikmeile „Õp. leht“ liikmemaksu suurendamata, mis ka eelarvesse võeti.

Juhatusse valiti: õpetajad S. Raudsepp (esi- mees), M. Tsaan, S. Lunts (sekretär), F. Tammus ja S. Välsa (lackur). Ühingu kroonikuks valiti S. Lunts.

Kroonos.

Kroonika.

Opetajate edasiharimiskursused üli- kooli juures.

Ülikooli korraldatud õpetajate edasiharimis- kursused peeti septembri lõpul. Osavõtjate arv ulatus 307-ni, neist 48 keskkooliõpetajat. Osa- kondade järele oli kuulajaid: keskkooliõpetajate matemaatika kursusel 31, algkooliõpetajate mate- maatika kursusel 126, eesti ajaloo ja kultuuri kursusel 133. Usuõpetuse loenguid kuulas 130 õpetajat.

Enamik osavõtjaid oli kutsega, kutsetuid oli ainult 5%.

Töötati kursusel väga suure hoolega, eriti praktikumides, kaugelt üle 10-ne tunni päevas.

Kursuste lõpul korraldati ankeet haridus- ministeeriumi poolt, millest on näha, et üldi- selt oldi rahul kursuste töökavaga, korraldusega ja tagajärgedega.

Igaastane hariduspäev.

Haridusliidu juhatus tegi põhimõttelise otsuse korraldada igal aastal ülemaaline hariduspäev

vabaharidustöö propageerimiseks. Mõga ei mää- ratud kindlaks; kohaseimaks peetakse kevade, pärast koolitöö lõppu maal.

Ülemaalse karskusnädala

kavatseb korraldada Õpetajate Karskuskasva- tusliit 1.—7. novembrini. Seks puhuks mainitud liit saadab koolidele seletuskirja, tarvilikke mater-jali karskustundideks ja koosolekuiks ja või- malust mööda ka kõnelejaid. Samal ajal Õpe- tajate Karskuskasvatusliit paneb toime ülemaa- lise ankeedi karskustöö kohta koolides.

Haridusministeerium on lubanud tarvitada karskusnädala jooksul igas koolis üks päev karskusõpetuseks kooli enda valikul. Sel päe- val õpetajad annaksid karskustunde, algataksid lootus- ja karskursinge ning annaksid juhatusi nende tegevuseks.

Ülikooli õppemaksu otsustas tõsta

ülikooli nõukogu 28. sept. 3500 marga pealt 5000 m. p. semestris. Selle otsuse kinnitas hil-

jem vabariigi valitsus. Ülikooli õppemaksu tõstmine kutsus esile määratu pahameele üliõpilaskonnas.

Üliõpilaskonna edustus valis erilise komisjoni, kes käis läbirääkimisi pidamas valitsusega. Üldiselt see samm peetakse läbikaalumatuks ja põhjendamatuks.

Kodukäsitöö instituut.

Haridusministeerium esitas valitsusele Eesti Käsitöö Keskinstituudi põhikirja. Instituudi eesmärgiks on kodukäsitöö oskuse tõstmine, valmistamise organiseerimine, saadustele turu leidmine vahetalitus turulesaatmisel. Instituut on riiklik ettevõtte asukohaga Tallinnas ja tarbekorral osakondadega mujal. Tegevuskapitaliks on 25 miljonit, tagavarakapitali valitseb direktor peasekretäriaga. On nähtud ette ka nõukogu tegevuse juhtimiseks.

Instituudi asutamiseks on võetud haridusministeeriumi eelarvesse 24 miljonit.

Koolitöö katkestati sarlakite tõttu

kõigis Tallinna koolides 14.—20. oktoobrini, mõned koolid jäeli suletuks 23. oktoobrini. Koolid suleti linna tervishoiuosakonna nõudel, et takistada haiguse levimist.

Samuti oli seisak koolitöös ka Narvas.

Tallinna kesk- ja kutsekoolide juhatajate koosolek

peeti 11. oktoobril koolivalitsuse ruumides. Viiestleistikümnest päevakorra punktist jõuti läbi võtta ainult viis. Käsiteldi:

1. Klassiruumide ümberkorraldamisküsimust aineklassideks, mis Tartus on teostatud mõnes keskkoolis. Oldi üldiselt nõus asjaga, kuid ruumid ei luba teostamist lähemas tulevikus. Reaalkooli dir. N. Kann esines seletustega. Tartus õpilased pidavat kandma kaenlas omi raamatuid vahetundide ajal, kuni lubatakse astuda vastavasse kabinetti. Reaalkoolis olevat kavatsus muretseda lukustatavate sahtlitega kapid koridoridesse, kus õpilased hoiaksid omi raamatuid ja õppeabinõusid. Tuleks muretseda igale ainele vastav mööbel kabinetti.

2. Arutati eriraamatukogude sisseseadmis- küsimust. Eriraamatukogude kaudu aineõpetajate juhatusel loodetakse tõsta õpilaste huvi lugemise vastu. Koolide juhatajad ei poolda eriraamatukogude sisseseadmist, sest kõigist õpetajaist ei saavat korralikke raamatukoguhoidjaid ja palju raamatuid minevat kaduma. Asja võivat saada sest siis, kui eriainelised raamatud jaotatakse kabinettidesse ja kui iga aineõpetaja on vastutav kabineti eest.

Avaldatakse soovi, et aineõpetajad valmistasid nimekirjad kooli raamatukogus leiduvate nende aineid käsitlevate raamatute kohta ja soovitsid neid õpilastele.

3. Koolivalitsuse poolt soovitatakse iga õppeaasta alul arutada läbi iga aine töökava ja määrata kindlaks kirjatööde arv. Ollakse nõus.

4. Kirjatööde kohta avaldatakse arvamist, et neid korraldatakse liiga vähe ja mitte kõigis aineis. Õpilaste käekiri olevat halb. H. Bauer soovitab algkooli õppekavasse võtta ilukirjutus.

Koolivalitsuse juhataja Veiderman kavatses korraldada paarikümnetunnilised kalligraafia kursused õpilasil.

5. Õpilaste ülalpidamine koolis ja tänavail kutsus esile elavadi kõnelusi. Suitsetamine tänavail olevat vähenenud, ainult viimsel ajal olevat märgata leatavat halvenemist sel alal. See pannakse J. Lattiku „Koolipoiste“ süüks, mis kutsus esile üldise naeru.

Konstateeritakse kino halba mõju õpilastesse. Kurdetakse, et haridusministeerium pole teinud midagi 1925 vastu võetud seaduse elluviimiseks, milline keelab õpilastel alla 16 a. kinoskäimise. Direktor Kubu soovitab panna ametisse paar kontrolööri, kes käiksid vaatamas kinodes, kas õpilased käivad etendusil. Sellega ollakse nõus. A. Veiderman väidab, et kontrolööride palkamine on asjatu, kuni ministeerium pole andnud vastavat määrust. Direktor Vestholm räägib lahvvalt õpilaste energia killustamisest mitmesuguseis ringides. Tagajärjeks olevat väsimus, loidus ja koguni vabasurm.

E. Õpetajate Liidu sekretär- asjaajaja J. Rummo lahkub

omalt kohalt 10. novembrist k. a. Sellel kohal hr. Rummo on olnud 1920 a. peale. J. Rummo valiti septembris Tallinna Rahvaülikoolide juhataja abiks.

Õpetaja J. Tammann 60- ne aastane.

40 aastat koolipõllul.

Käesoleva kuu 22. pühitses Tallinna linna II õhtualgkooli õpetaja J. Tammann oma 60. sünnipäeva. Ühtlasi mälestab

ta tänavu oma 40-aastast tegevust koolipõllul.

Jüri Tammann sündis 22. septembril 1866 a. Viljandi maakonnas, Sürgavere vallas taluperemehe pojana. Pärast algkooliõpetaja kutseeksami Tartus Hollmanni Seminaris sooritas ta veel mitmed kõrgemaastmelised õpetaja kutseksamid. Oli õpetajaks Vändras, Lelles, juhatajana Järvakandi ja Türi-Alliku ministeeriumikoolides ning Türi alevi kõrgemas algkoolis. Järvakandi ja Türi-Alliku koolile ehitati tema valmistatud plaani järele suured majad avarate ruumidega, mille sarnaseid maal harva leida. Hoolsa töö eest koolipõllul ta sai tole-aegselt koolivalitsuselt aurahasid ja aukõrgendusi. Tallinnas J. Tammann on õpetajana töötanud 12 aastat, pikemat aega Dr. Martin Lutheri vaestelaste

kasvatustamaja juures asuvas koolis, siis 10. linna algkoolis, Vestholmi gümnaasiumis, Lenderi gümnaasiumis, Reite naiskutsekoolis ja II õhtualgkoolis.

Kõigel oma õpetaja ameti ajal J. Tammann on võtnud elavalt osa seltskonnategevusest. Oli Rapla Põllumeeste Seltsi kirjatöimetaja, pika rea aastaid Türi Põllumeeste Seltsi esimees, Türi Laenu- ja Hoiuühisuse esimees, kirjatöimetaja Retla Põllutööriistade ja Masi-nate Ühisuses, mis kutsuti ellu tema algatusel ja korraldusel ja mis oli omal ajal esimene sarnane kinnitatud ühisus kogu Venemaal. Tallinnas on olnud töötajate mitme keskkooli vanematekomitees ja abiandmiseseltsis, kirjatöimetaja Kristliku Kultuuri ja Ilmavaate Edendamise Seltsis ning Pauluse koguduse saadikuna kirikupäeva liige.

E. T.

Ametlikke teadaandeid ja määrusi.

Uus kord haridusministeeriumi kassaoperatsioonide suhtes.

Ha-mi ringkiri 4. okt. 1926. Nr. 52920). Ministeeriumi kassa on likvideeritud 1. oktoobrist s. a. uue kassa korra alusel. Riigi ja omavalitsuse koolidejuhatajad on saanud seni ministeeriumilt sõidulubaraamatuid õpilaste alandatud hinnaga sõiduks raudteel, keskkoolide õppekava, lõpptunnistuste plankette jne. makstes nende hinna ministeeriumi kassasse. Nüüdsest peale tuleb maksta alandatud hinnaga sõidulubaraamatute hind à 25 mk. kohalisse Eesti Panga osakonda riigitulude arvele ja saata originaalkviitung tellimiskirjaga ministeeriumi. Õpeabinõude saamiseks tuleb maksta kohalise E. P. osakonna kaudu Tallinna E. P. osakonda ha-mini jooksvale arvele Nr. 61. Keskkooli õppekavade jne. eest tuleb maksta kohalisse Eesti Panga osakonda kas riigitulude või krediidi uuendamise arvele, mille üle ha-mini kooli osakond teeb vastava korralduse igakordsel tellimisel.

Uus kassa kord.

(Haridusministeeriumi ringkiri 7. oktoobrist 1926. Nr. 52809). Uue kassa korra § 17 põhjal kõik krediidi käsutajad saavadavad tõendavad dokumendid kuu jooksul tehtud kulude kohta otse riigikontrollile. Seda silmas pidades haridusministeerium palub kõiki riigikoolide juhatajaid:

1. 1. oktoobrist alates kuu aruannete esitamisel kulu dokumendid saata riigikontrollile.

2. Riigikontrollile saata dokumendid vastava registri ja saatekirjaga, milles näidatud, millise asutise ja millise kuu dokumendid esitatud. Kuu aruandeid riigikassale kui ka riigikontrollile saata ei tarvitse (välja arvatud Tartu ülikool).

3. Kuu aruanded dokumentideta esitada ministeeriumile hiljemalt 10-aks järgneva kuu päevaks.

4. Riigikontrollile esitatavad dokumentide registrid peavad olema korralikud. Esimeses lahtris olgu dokumentide järjekorra number. Registris olgu märgitud ka dokumendiandja asutise või isiku nimi. Summade jaoks olgu kaks lahtrit. Esimeses märgitagu literate summad ja teises lit. kokkuvõtte s. o §§-ide summad, lõpus kogusumma kogu registri kohta. Kui dokumendil on mitu lisa, märgitagu ära nende arv. Registrit ärgu ömmeldagu kinni dokumentide kausta

5. Palgalehtede ärakirjad saata ministeeriumile ühes kuu aruandega.

6. Vanu arveraamatuid 1-oktoobriks mitte lõpetada, vaid kasutada edasi võimalikult eelarve aasta lõpuni. Uues kassa korras näidatud kulude raamat vorm nr. 3-a pole sunduslik, vaid ainult eeskujuks.

Haridusministeerium nõuab teateid õppejõudude arvu kohta.

(Haridusministeeriumi ringkiri 6. oktoobrist Nr. 24063). Uue palgaseaduse väljatöötamise puhul haridusministeerium on pööranud palvega koolivalitsuste ja riigikoolide juhatajate poole saata teateid õppejõudude arvu kohta.

Kasvatusteaduslik ajakiri

„KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 1926. a.
igal kuul kahe suure trükipoogna suuruses.

Sisult tahab „Kasvatus“ kinni pidada võetud sihtjoonest: panna pearõhk pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele.

„Kasvatuse“ kaastöölisteks on meie silmapaistvamad koolimehed ja teised haridustegelased.

„Kasvatuse“ tellimishind on:

aastas 500 marka, poolaastas 250 marka, üksiknumber 50 marka.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukauplusis.

Endiste aastakäikude hind (kerges köites):

1919. a. — 120 mk., 1920. a. — 350 mk., 1921. a. — 450 mk., 1922. a. — 450 m.
1923. a. 450 mk., 1924. a. 450 mk., 1925. a. 450 mk.

Suuremal arvul tellijaile 25—30% hinnaalandust.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on ilmunud ja saada igast raamatukaupl.

Vaateõpetus ehk kodulugu I. J. Kühneli järele tõlkinud K. Mihelson-Silde.

Vaateõpetus ehk kodulugu II. Ketty Mihelson-Silde.

Tarvilik koolivalitsustele! Asutava Kogu poolt 7. mail 1920 a. vastuvõetud.

Avalikkude algkoolide seadus.

Ühes vabariigi valitsuse poolt 17. sept. 1920 a. vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921 a. vastuvõetud

Õpetajate palgaseadus.

Uuemad voolud kasvatusteaduses, I. Sotsiaalpedagoogika ja individuaalpedagoogika. Prof. Hergeti järele J. Volt ja J—n.

Uus kool Belgias. A. Faria de-Vasconcelos'i järele Prantsuse keelest M. Mihelson.

L a d u: Eesti Õpetajate Liidu büroos Tallinnas, Rataskaevu tän. 22. Kõnetraat 14-63.

Et „Kasvatusel“ lugejaid üle maa, on kulutustel otstarbekohasem paik „Kasvatuses“ eriti kirjastus-, kooli- ning sporditarvete valmistusäridel ja raamatu- ning kirjastusmaterjalikauplustel, sest „K a s v a t u s“ viib nende äriteated otsekohe kõige püsivamaile tarvitajatele — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — õpetajate valimiskoolitused „Kasvatuses“ kui õpetajaskonna häälekandjas kõige sündsama koha.

Kuulutuste hinnad: terve lehekülj—2000 m., 1/2 lehek.—1000 m., 1/4 lehk.—500 m., 1/8 lehek.—250 m. Õpetajate valimiste ja kohaotsimise kuulutused 1/8 lehek. suuruses — 200 mrk. Mitmekordselt kuulutajaile hinnaalandus.

„Kasvatuse“ toimetus ja talitus.

Address: Tallinn, Rataskaevu t. 22, kõnetraat 14-63.

Eesti Õpetajate Liidu

noorsoo-ajakiri

NOORUSMAA

ilmub kaks korda kuus,

tellimishind 200 mk. poolaastas.

NOORUSMAA tutvustab noorsugu kirjanduse ja kunstiilmaga.

NOORUSMAA on aknaks, kust noored näevad kõike neile huvitavat.

NOORUSMAA pakub huvitavat ja vaimukat ajaviidet.

NOORUSMAA toob igas numbris huvitavaid auhinnaülesandeid lahendamiseks.

NOORUSMAA on õpetajakonna ettevõtte ja ootab esijoones toetust õpetajaskonnalt.

Toimetus ja talitus Tallinnas, Rataskaevu tän. 22.